

A R B E T S M I L J Ö

STATISTIK

rapport 2006:1

Arbets-skador 2004

Occupational accidents and
work-related diseases

 Sveriges officiella statistik

ARBETSMILJÖ
VERKET

Arbets-skador 2004

Occupational accidents and
work-related diseases

Occupational accidents and work-related diseases 2004

Swedish Work Environment Authority

Tidigare publicering

Årlig statistik om arbetsskador utgavs t.o.m. juni 1977 under titeln Yrkeskador och för perioden juli 1977-1978 under titeln Arbets-skador av Riksförsäkringsverket i serien Sveriges officiella statistik. Sedan dess har årlig arbetsskadestatistik utformats och sammanställts av Arbetsmiljöverket (tidigare Arbetarskyddsstyrelsen) i samarbete med Statistiska centralbyrån (åren 1979-1993). Sedan 1994 är Arbetsmiljöverket huvudman, medan Statistiska centralbyrån varit teknisk producent. Från och med 2002 svarar Arbetsmiljöverket för såväl analyser och kommentarer som den tekniska produktionen. Publikationerna publiceras i Arbetsmiljöverkets serie Arbetsmiljöstatistik.

Statistiken för respektive år består av en preliminär och en slutlig redovisning. Från och med 2002 publiceras publikationerna i serien Arbetsmiljöstatistik.

Previous publishing

Until 1978 the annual report on Occupational Injuries was published within the series of Official Statistics of Sweden by the National Social Insurance board. Afterwards, annual statistics on Occupational Injuries has been compiled by the Swedish Work Environment Authority (formerly the National Board of Occupational Safety and Health) in collaboration with Statistics Sweden (1979-1993). Since 1994 the Swedish Work Environment Authority is responsible for the statistics, with Statistics Sweden as a technical producer. From 2002, the Swedish Work Environment Authority is responsible for the analysis as well as the technical production. The annual reports are published in the series "Arbetsmiljöstatistik" (Work Environment Statistics) with the title Occupational accidents and work-related diseases.

The statistics for each year, respectively, includes a preliminary and a final compilation. From 2002, the reports are published in the series "Arbetsmiljöstatistik".

Förfrågningar:

Börje Bengtsson, tfn 08-730 95 78, borje.bengtsson@av.se
Robert Linder, tfn 08-730 91 24, robert.linder@av.se

Serie: Arbetsmiljöstatistik

Utgivare: Barbro Köhler Krantz, Tillsynschef

Statistikansvarig: Elisabet Broberg, Enhetschef

Publicerad i april 2006

ISSN 1652-1110

Tryck: Elanders Gotab AB

Arbets-skador 2004

Förord

Från och med 1979 har officiell arbets-skadestatistik årligen utformats av Arbetarskyddsstyrelsen (numera Arbetsmiljöverket) och producerats av Statistiska Centralbyrån. År 1994 blev Arbetarskyddsstyrelsen (numera Arbetsmiljöverket) statistikansvarig myndighet för den officiella arbets-skadestatistiken. Från och med 2002 års redovisning, producerar Arbetsmiljöverket den officiella arbets-skadestatistiken på egen hand.

Den officiella arbets-skadestatistiken baseras på de arbets-skadeanmälningar som samlas i informationssystemet om arbets-skador, ISA. År 1978 tog Riksdagen ställning för införandet av ett informationssystem om arbets-skador, ISA, med Arbetarskyddsstyrelsen (från och med 2001 Arbetsmiljöverket) som huvudman. Syftet med informationssystemet är att ge underlag för det förebyggande arbetsmiljöarbetet. Framtagandet av den officiella arbets-skadestatistiken är ett led i denna verksamhet. Informationssystemet och statistiken bygger på arbets-skador som anmäls enligt Lagen (SFS 1976:380) om arbets-skadeförsäkring och Lagen (SFS 1977:265) om statligt personskadeskydd.

Från och med 2002 hanteras arbets-skadeanmälningarna enligt nya rutiner, utifrån

nya definitioner och koder efter nya EU-anpassade klassifikationer. Ändringar genomfördes delvis under år 2002. Förändringarna innebär att jämförelse med tidigare år i vissa fall är svårt att göra och i andra fall omöjligt. År 2003 bör ses som ett nytt basår i redovisningen av arbets-skador. Där så är möjligt redovisas i föreliggande publikation jämförelser med tidigare år. Uppgifter om den sysselsatta befolkningen, som använts för att beräkna relativa frekvenser, har i första hand hämtats från SCB:s registerbaserade arbetsmarknadsstatistik (RAMS) för 2004. I syfte att snabba upp RAMS har en ny källa använts för uppgifterna om företagare och metoden för avgränsning av anställda har setts över. Sammantaget innebär detta en mindre ökning av antalet sysselsatta, vilket innebär att uppgifterna inte är helt jämförbara mellan 2004 och tidigare år. I huvudsak gäller förändringarna jordbruk och fiske samt anställda över 64 år.

Ansvariga för bearbetningar och kommentarer i publikationen är Börje Bengtsson, Robert Linder och Eva Malmros. Robert Linder har även svarat för programmering. Ann-Charlotte Bergman har framställt diagram och svarat för layout.

Arbetsmiljöverket i april 2006

Elisabet Broberg

Innehåll

Arbets-skador 2004	8	3 Arbets-skador bland ej förvärvsarbetande	35
1 Arbetsolyckor	11	4 Statistikens omfattning och innehåll	38
1.1 Utveckling	11	4.1 Omfattning och grundmaterial	38
1.2 Sjukfrånvaro	12	4.2 Nytt system för rapportering och registrering	39
1.3 Ålder	13	4.3 Syfte och historik	40
1.4 Näringsgren	13	4.4 Arbets-skadeförsäkringen	41
1.5 Yrke	14	4.5 Klassificering och registrering	41
1.6 Avvikelse som orsakat skadan	16	4.6 Statistiska mått	43
1.7 Yttre faktor	17	4.7 Kvalitetsredovisning	43
1.8 Kontakt (skadesätt)	17	4.8 Jämförbarhet med annan statistik	48
1.9 Skadans art	18		
1.10 Arbetsolyckor utan frånvaro (”nollolyckor”)	19	Sammanfattning	49
1.11 Arbetsolyckor med dödlig utgång	23	Summary	52
2 Arbetssjukdomar	24	Svensk-engelsk ordlista	59
2.1 Arbetssjukdomar 2004	24	Näringsgren (SNI2002)	61
2.2 Näringsgren	25	Tabeller	63
2.3 Yrke	26	Bilaga	
2.4 Sjukfrånvaro	28	Blankett över anmälan om arbets-skada	108
2.5 Ålder	28		
2.6 Belastningssjukdomar	28		
2.7 Sjukdomar orsakade av organi- satoriska eller sociala faktorer	29		
2.8 Kemiskt eller biologiskt orsakade sjukdomar	31		
2.9 Bullerskador	32		
2.10 Sjukdomar orsakade av vibrationer	33		
2.11 Sjukdomar orsakade av smitta	34		

Tabeller

Tabell 1

Anmälda arbetsskador efter kön och anställningsform år 1980-2004.
Samtliga personkategorier

64

Tabell 2

Anmälda arbetsolyckor och arbetssjukdomar efter näringsgren
och kön år 2004. Arbetstagare och egenföretagare

65

Tabell 3

Anmälda arbetsolyckor efter näringsgren, avvikelse och kön år 2004.
Arbetstagare och egenföretagare

68

Tabell 4

Anmälda arbetsolyckor efter näringsgren, avvikelse och kön år 2004.
Antal fall per 1 000 förvärvsarbetande. Arbetstagare och egenföretagare

71

Tabell 5

Anmälda arbetsolyckor och arbetssjukdomar efter ålder och kön år 2004.
Arbetstagare och egenföretagare

74

Tabell 6

Anmälda arbetsolyckor och arbetssjukdomar efter ålder och kön år 2004.
Antal fall per 1 000 förvärvsarbetande. Arbetstagare och egenföretagare

75

Tabell 7

Anmälda arbetsolyckor och arbetssjukdomar efter yrke, kön och avvikelse/orsak
år 2004. Arbetstagare och egenföretagare

76

Tabell 8

Anmälda arbetsolyckor efter yttre faktor, kön och avvikelse år 2004.
Arbetstagare och egenföretagare

98

Tabell 9

Anmälda arbetsolyckor efter näringsgren och kön 1998-2004.
Antal fall per 1 000 förvärvsarbetande. Arbetstagare och egenföretagare

100

Tabell 10

Anmälda arbetssjukdomar efter näringsgren, kön och misstänkt orsak år 2004.
Arbetstagare och egenföretagare

102

Tabell 11

Anmälda arbetssjukdomar efter näringsgren, kön och misstänkt orsak år 2004.
Antal fall per 1 000 förvärvsarbetande. Arbetstagare och egenföretagare

105

Contents

Occupational accidents and work-related diseases 2004	8	3 Occupational injuries among non-employed	35
1 Occupational accidents	11	4 Scope and contents of the statistics	38
1.1 Development	11	4.1 Scope of statistics and basic material	38
1.2 Absence from work	12	4.2 A new system for reporting and registration	39
1.3 Age	13	4.3 Aim and history	40
1.4 Economic activity	13	4.4 Work Injury Insurance Act	41
1.5 Occupation	14	4.5 Classification and registration	41
1.6 Deviation	16	4.6 Statistical measures	43
1.7 External agency	17	4.7 Quality	43
1.8 Contact - mode of injury	17	4.8 Comparisons with other statistics	48
1.9 Type of injury	18		
1.10 Occupational accidents not leading to absence from work	19	Summary in swedish	49
1.11 Fatal occupational accidents	23	Summary in english	52
		List of terms	59
2 Work-related diseases	24	Economic activity	61
2.1 Work-related diseases 2003	24	Tables	63
2.2 Economic activity	25	Appendix	
2.3 Occupation	26	Report - work injury	108
2.4 Absence from work	28		
2.5 Age	28		
2.6 Diseases caused by ergonomic factors	28		
2.7 Diseases caused by organizational or social factors	29		
2.8 Chemically/biologically caused diseases	31		
2.9 Noise injuries	32		
2.10 Vibration injuries	33		
2.11 Diseases caused by infection	34		

Contents of tables

Table 1

Reported occupational injuries by sex and employment status in 1980-2004.
All categories 64

Table 2

Reported occupational accidents and work-related diseases by economic activity
and sex in 2004. Employees and self-employed persons 65

Table 3

Reported occupational accidents by economic activity, deviation (main cause) and
sex in 2004. Employees and self-employed persons 68

Table 4

Reported occupational accidents by economic activity, deviation (main cause) and
sex in 2004. Number of cases per 1 000 employed.
Employees and self-employed persons 71

Table 5

Reported occupational accidents and work-related diseases by age and sex in 2004.
Employees and self-employed persons 74

Table 6

Reported occupational accidents and work-related diseases by age and sex in 2004.
Number of cases per 1 000 employed. Employees and self-employed persons 75

Table 7

Reported occupational accidents and work-related diseases by occupation, sex and
deviation/cause in 2004. Employees and self-employed persons 76

Table 8

Reported occupational accidents by material agent, sex and deviation (main cause)
in 2004. Employees and self-employed persons 98

Table 9

Reported occupational accidents by economic activity and sex in 1998-2004.
Number of cases per 1 000 employed. Employees and self-employed persons 100

Table 10

Reported work-related diseases by economic activity, sex and suspected cause
in 2004. Employees and self-employed persons 102

Table 11

Reported work-related diseases by economic activity, sex and suspected cause
in 2004. Number of cases per 1 000 employed.
Employees and self-employed persons 105

Arbets-skador 2004

För 2004 anmäldes det totalt 123 000 arbets-skador och huvudparten av dessa är arbets-olyckor.

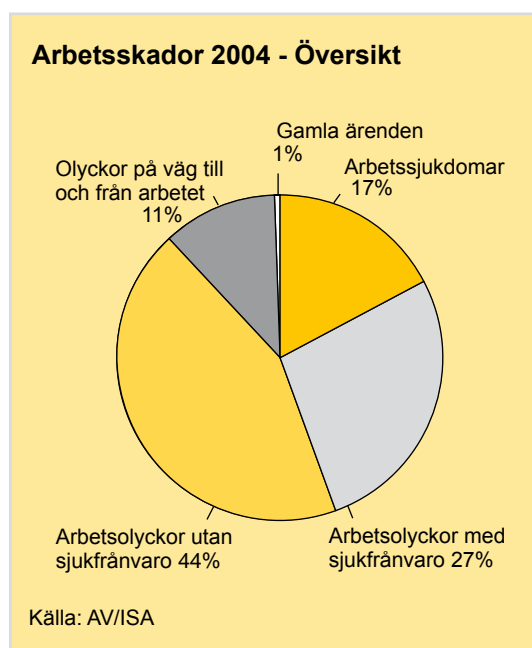
34 000 arbetsolyckor medförde frånvaro från arbetet medan närmare 53 000 inte ledde till någon sjukfrånvaro. Till detta kommer 14 000 olycksfall på väg till eller från arbetet. Förutom arbetsolycksfallen anmäldes 21 000 arbetssjukdomar.

Ett drygt tusental anmälningar har antingen inte räknats som arbets-skada, inte gått att klas-sificera eller räknats som "gammalt ärende". Till de sistnämnda räknas skador som anmäls mycket lång tid efter det att de inträffat eller gett sig tillkänna.

Endast en mindre del av de arbets-skador som anmäls till försäkringskassan leder till att en arbetsskadelivränta utbetalas och det kan dröja flera år från anmälningstillfället. Oavsett anmälningsår godkändes drygt 11 000 arbetsskadelivräntor under 2004 och i denna siffra ingår omprövningar.

Den som råkat ut för en olycka vet oftast exakt när den inträffade. Som arbetssjukdom betraktas skador och besvär som beror på en längre tids inverkan.

Av de inkomna anmälningarna har arbets-sjukdomar, arbetsolyckor utan frånvaro och olyckor på väg till och från arbetet främst

drabbat kvinnor. Män är däremot i majoritet när det gäller arbetsolyckor som medfört frånvaro från jobbet.

I denna publikation behandlas huvudsakligen arbetsolyckor som medfört sjukfrånvaro samt arbetssjukdomar oberoende av om de senare medfört sjukfrånvaro eller inte. Tonvikten ligger på de skador som drabbat arbetstaggare eller egenföretagare. Anmälda skador bland värnpliktiga, studerande och personer i arbetsmarknadsåtgärder berörs endast översiktligt i ett särskilt kapitel.

Under 2004 anmäldes drygt 34 000 arbetsolyckor som medfört sjukfrånvaro bland arbetstagare och egenföretagare vilket är knappt 2 000 färre än året innan. Av tio olyckor som ledde till frånvaro från jobbet har sex drabbat män. En tredjedel av olyckorna har orsakats av att den skadade eller någon annan förlorat kontrollen över en maskin, ett fordon, ett verktyg eller ett föremål. En annan vanlig skadeorsak är att man skadar sig vid ett lyft,

organisatoriska eller sociala förhållanden, där för mycket arbete eller för hög arbetstakt ofta anges som ett skäl för anmälan.

Antalet anmälningar har varierat över tid. Mellan 1988 och 1993 mer än halverades arbetsolycksfrekvensen. Den minskning som började redan under högkonjunkturen accelererade då konjunkturen föll och många verksamheter med riskfyllda arbetsmiljöer slogs ut. Arbetsjukdomsfrekvensen minskade sam-

Arbets-skador 2004 – översikt

	Män		Kvinnor		Totalt	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Arbetsolyckor med sjukfrånvaro	20764	61	13554	39	34318	100
- därav arbetstagare och egenföretagare	19487	60	13218	40	32705	100
Arbetssjukdomar	9646	45	11662	55	21308	100
- därav arbetstagare och egenföretagare	9225	44	11562	56	20787	100
Arbetsolyckor utan frånvaro	23226	44	29379	56	52605	100
Olyckor på väg till och från arbetet	4529	33	9055	67	13584	100
Gamla ärenden¹	337	51	318	49	655	100
Ej arbets-skada/ej klassificerbar anmälan	211	52	195	48	406	100
Totalt	58713	48	64163	52	122876	100

1) Arbetssjukdomar som inkommit under 2004 men inträffat före 1995 och arbetsolyckor som inkommit under 2004 men inträffat före år 2001

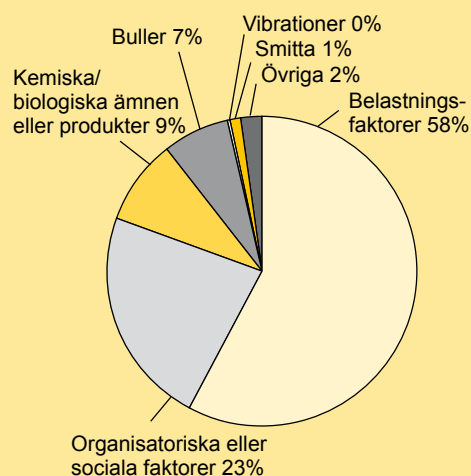
Källa: AV/ISA

eller när man drar eller skjuter en börda. I tabellbilagan kallas det rörelse med belastning. 57 dödsolyckor har inrapporterats som arbets-skada, 47 av dessa drabbade män.

Den officiella arbets-skadestatistiken har tidigare publicerats i en preliminär version. För 2004 har ytterligare omkring 4 000 arbetsolyckor har tillkommit sedan de preliminära uppgifterna publicerades, dvs. knappt fem procent.

Bland arbetssjukdomarna är belastningsfaktorer den klart dominerande skadeorsaken, därefter följer organisatoriska eller sociala faktorer. Belastningsfaktorer är en sammanfattande benämning för tunga lyft och ensidiga eller ansträngande arbetsställningar. Bland män ligger bullerskador bakom en högre andel av anmälningarna än bland kvinnor. Förhållandet är det omvända när det gäller

Arbets-skador 2004 - arbetssjukdomar

Källa: AV/ISA

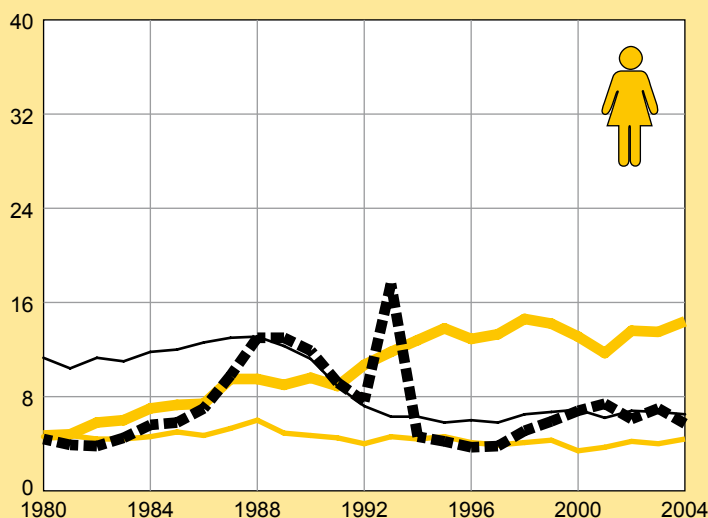
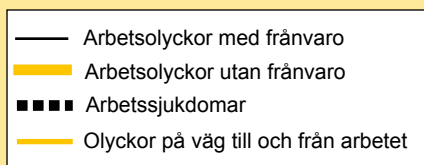
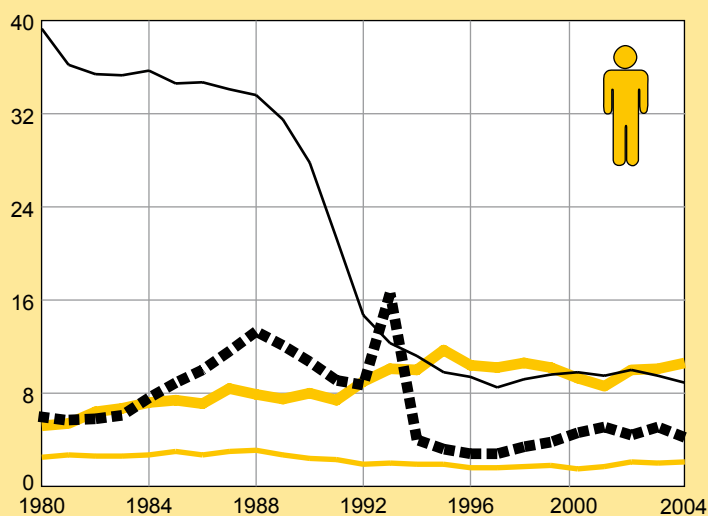
tidigt med ungefär 40 procent mellan 1988 och 1992, bland annat som en följd av skärpt praxis vid arbetsskadeärenden och ökade förebyggande insatser mot belastningsskador.

En rad förändringar i sjuk- och arbetsskade-försäkringarna i början av 1990-talet medverkade till att det totala antalet anmälningar av såväl arbetssjukdomar som de arbets-

olyckor som medfört sjukfrånvaro minskade ytterligare. Samtidigt ökade arbets-olyckor utan frånvaro då många avstod från att sjukskriva sig vid framför allt lindrigare arbetsolyckor. Den markanta toppen i anmälningar av arbetssjukdom 1993 förklaras av övergångsbestämmelser i samband med att arbetsskadebegreppet skärptes.

Anmälda arbetsskador per 1 000 förvärvsarbetande 1980-2004¹.

Arbetstagare och egenföretagare

1) Statistiken för perioden 2001-2004 är inte jämförbar med tidigare år. Se vidare avsnitt 4.2 på sidan 39

Källa: AV/ISA, SCB/AKU

1 Arbetsolyckor

Bland arbetstagare och egenföretagare (förvärvsarbetande) har det för 2004 anmälts 32 705 arbetsolycksfall med frånvaro. Andra kategorier svarar för 1 613 olycksfall, varav värnpliktiga och övriga enligt LSP för 880, personer i arbetsmarknadspolitiskt program för 415 och studerande för 318 olycksfall. Sex av tio olyckor har drabbat män.

Utöver detta har det anmälts sammanlagt 52 605 olyckor i arbetet utan frånvaro. Mer information om dessa olyckor återfinns i avsnitt 1.10. Uppgifterna som redovisas i avsnitten 1.1-1.9 gäller endast olyckor som

uppgivits ha en frånvaro från arbetet under minst en dag. Arbetsskador bland andra kategorier än förvärvsarbetande presenteras närmare i kapitel 3.

1.1 Utveckling

Jämfört med år 2003 har arbetsolyckorna bland förvärvsarbetande minskat med fem procent eller knappt 2 000 fall. Minskningen är något större för män än för kvinnor. Sysesättning mellan 2003 och 2004 har endast förändrats marginellt.

Tabell 1.1
Anmälda arbetsolycksfall med frånvaro efter personkategori och kön år 2004.
Arbetstagare och egenföretagare

	<u>Män</u>		<u>Kvinnor</u>		<u>Total</u>	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Arbetstagare	19201	92	13165	97	32366	94
Egenföretagare	286	1	53	0	339	1
Arbetsmarknadspolitiskt program	287	1	128	1	415	1
Studerande	174	1	144	1	318	1
Värnpliktiga m.fl.	816	4	64	0	880	3
Summa	20764	100	13554	100	34318	100

Källa: AV/ISA

På lång sikt har arbetsolyckorna minskat kraftigt, se figur på sidan 10. Under hela 1980-talet låg det årliga antalet anmälda arbetsolycksfall bland förvärvsarbetande strax över 100 000. Den största minskningen inträffade under 1990-talets första år. Minskningen har varit kraftigare för män än för kvinnor. Samtidigt som arbetsolyckor med frånvaro minskat har anmälningar gällande olyckor utan frånvaro ökat markant och är bland kvinnor den klart vanligaste typen av skada.

Uppgifter om utvecklingen av arbetsolyckorna i olika näringsgrenar på grov nivå för åren 1998-2004 visas i tabell 9 i tabelldelen. Jämförelsen mellan de olika åren måste göras med viss försiktighet då uppgifterna för vissa näringsgrenar inte är helt jämförbara, se avsnitt 4.7 sidorna 47-48.

Totalt sett har det varken för män eller för kvinnor skett några stora förändringar i de relativa frekvenserna under perioden 1998-2004. Däremot har det inom vissa näringsgrenar skett tämligen stora förändringar. För män inom Jordbruk, jakt och fiske har den relativa frekvensen halverats under perioden. Ökning med 50 procent finner man exempelvis för kvinnor inom Post- och telekommunikationer.

1.2 Sjukfrånvaro

Uppgifter om den troliga sjukfrånvaron som en skada medfört fås via den information som lämnas i arbetsskadeanmälan, se punkt

6.3 i bilaga 1. Denna uppgift är för vissa fall endast preliminär och ger en grov uppfattning om svårigheten på skadorna. Mer exakta uppgifter om sjukfrånvaron kräver komplettering i efterhand. Detta görs genom att matcha arbetsskadorna mot Försäkringskassans uppgifter om sjuklön och sjukpenning. Bland förvärvsarbetande har två av tre arbetsolyckor under 2004 på så sätt påförts uppgift om sjukdagar. I denna publikation redovisas dock inga uppgifter om frånvaron räknat i exakta dagar, då en alltför hög andel saknar uppgift, se avsnitt 4.7 sidan 46. Istället redovisas uppgift om frånvaron på det sätt som den är grupperad i arbetsskadeanmälan.

Av arbetsolyckorna 2004 medförde nästan åtta av tio en frånvaro på 4 dagar eller mer, se tabell 1.2.1. Bland män var 44 procent borta från jobbet mer än 14 dagar och bland kvinnor var motsvarande andel 38 procent. I tabell 2 i tabelldelen visas förutom totala antalet anmälningar även antalet fall som medfört frånvaro i mer än 14 dagar. Av denna tabell framgår att andelen svårare olycksfall varierar mellan olika näringsgrenar. Högst andel arbetsolyckor med mer än 14 frånvardagar förekommer bland män inom Jordbruk, jakt och fiske med en andel svårare olyckor som överstiger 60 procent. Bland kvinnor är andelen svårare olyckor särskilt hög inom Byggverksamhet med ca 50 procent. Inom Finansiell verksamhet är det för både män och kvinnor en förhållandevis låg andel svårare olycksfall (ca en fjärdedel).

Tabell 1.2.1

Anmälda arbetsolycksfall¹ efter sjukfrånvarons längd och kön år 2004.

Arbetstagare och egenföretagare

Frånvaro	Män		Kvinnor		Total	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%
1-3 dagar	4157	21	3066	23	7223	22
4-14 dagar	6633	34	5092	39	11725	36
Längre frånvaro	8650	44	5050	38	13700	42
Dödsfall	47	0	10	0	57	0
Totalt	19487	100	13218	100	32705	100

1) Olycksfall med frånvaro under minst en dag

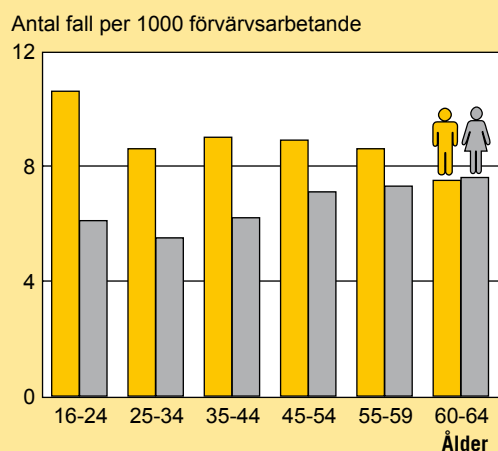
Källa: AV/ISA

1.3 Ålder

Knappt hälften av de sysselsatta är i åldern 25-44 år. Denna andel är ungefär lika för män som för kvinnor. När det gäller arbetsolyckorna är 48 procent av männen och 42 procent av kvinnorna i ålder 25-44 år.

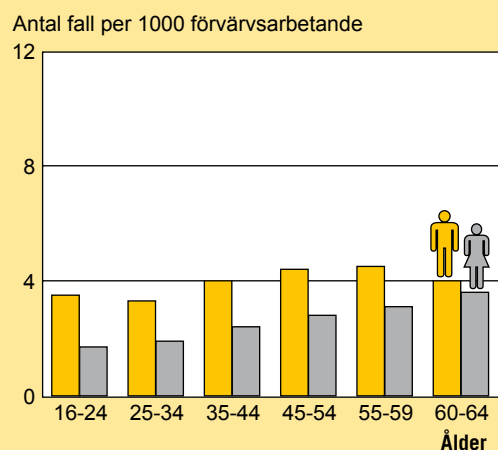
I figur 1.3.1 redovisas antal anmälda arbetsolycksfall per 1 000 förvärvsarbetande efter

Figur 1.3.1
Anmälda arbetsolycksfall med frånvaro efter ålder och kön år 2004. Arbetstagare och egenföretagare

Källa: AV/ISA, SCB/AKU

Figur 1.3.2
Anmälda arbetsolycksfall med frånvaro mer än 14 dagar efter ålder och kön år 2004. Arbetstagare och egenföretagare

Källa: AV/ISA, SCB/AKU

ålder för män och kvinnor. Den relativ frekvensen är högst för de yngsta männen. Däremot är den relativa frekvensen för kvin-

nor något högre i de äldsta grupperna än vad den är i de yngre åldrarna. För arbetsolycksfall med frånvaro över 14 sjukdagar tenderar den relativa frekvensen att öka med stigande ålder även för män (se figur 1.3.2).

Att bilden ser något olika ut för kvinnor och män, samt för lindriga och svårare olycksfall kan delvis förklaras av att det rör sig om olika typer av olycksfall i olika åldrar och för könen. I tabellerna 5 och 6 i tabellbilagan visas antal fall respektive antal per 1 000 förvärvsarbetande efter ålder och kön. Enligt tabell 6 är den relativa frekvensen för fallolyckorna högre bland de äldre personerna än vad de är i de yngsta grupperna. Bland kvinnor är nästan var tredje olycka en fallolycka, medan endast en femtedel bland män är fallolyckor, vilket skulle kunna bidra till skillnader mellan könen då det gäller de åldersrelaterade relativa frekvenserna. Att frekvensen för exempelvis fallolyckor ökar med stigande ålder behöver inte enbart bero på en ökad risk, utan kan också ha att göra med att en olyckshändelse ofta får allvarigare konsekvenser hos en äldre person.

1.4 Näringsgren

I tabell 2 i tabelldelen redovisas uppgifter om anmälda arbetsolycksfall med frånvaro för 2004. Av tabellen framgår att bland män kommer sammanlagt 7 326 anmälningar från Tillverkningsindustrin, vilket är 38 procent av samtliga fall. Denna näringsgren sysselsatte också den klart största andelen av de förvärvsarbetande männen (23 procent). Bland kvinnor kom de flesta anmälningarna från Vård och omsorg med 5 701 fall (43 procent), som svarade för 29 procent av de förvärvsarbetande kvinnorna.

De högsta relativa frekvenserna bland män hade Stål- och metallframställning samt Livsmedelsindustri etc. med 27 respektive 22 olycksfall per 1 000 förvärvsarbetande. För kvinnor var det Trävarutillverkning samt Stål- och metallframställning som hade de högsta relativa frekvenserna med 20 respektive 18 fall per 1 000 förvärvsarbetande. Dessa två näringsgrenar sysselsätter dock vardera endast knappt 0,3 procent av alla förvärvs-

arbetande kvinnor. Vård och omsorg som sysselsätter många kvinnor hade 10 arbetsolyckor per 1000 förvärvsarbetande.

Inom Tillverkningsindustri och Byggverksamhet har män högre relativa frekvenser än kvinnor. Däremot har kvinnorna högre frekvenser än män inom framför allt Vård och omsorg. En viktig förklaring till skillnader mellan könen kan vara att arbetsuppgifterna är olika mellan kvinnor och män, t.ex. har kvinnor inom industri oftare administrativa arbeten eller annan sysselsättning där risken för att drabbas av olyckor inte är lika hög.

Att de relativa frekvenserna varierar mellan olika näringsgrenar skulle förutom skillnader i arbetsmiljön också till en del kunna bero på exempelvis skillnader i åldersfördelning. Det är dessutom troligt att anmälningsbenägenheten varierar mellan olika näringsgrenar. De relativa frekvenserna baseras vidare på uppgifter om antal förvärvsarbetande och inte på arbetade timmar inom respektive näringsgren. Eftersom antalet arbetade timmar per förvärvsarbetande varierar mellan olika näringsgrenar blir de relativa frekvenserna inte helt jämförbara.

Inom olika näringsgrensgrupper finns enskilda näringsgrenar som har såväl betydligt högre som betydligt lägre risker för olycksfall än den som gäller för gruppen som helhet. I denna publikation redovisas dock inte uppgifter på detaljnivå, då det i vissa fall kan finnas betydande skillnader mellan ISA och SCBs registerbaserade arbetsmarknadsstatistik när det gäller näringsgren, se vidare avsnitt 4.7 sidan 47.

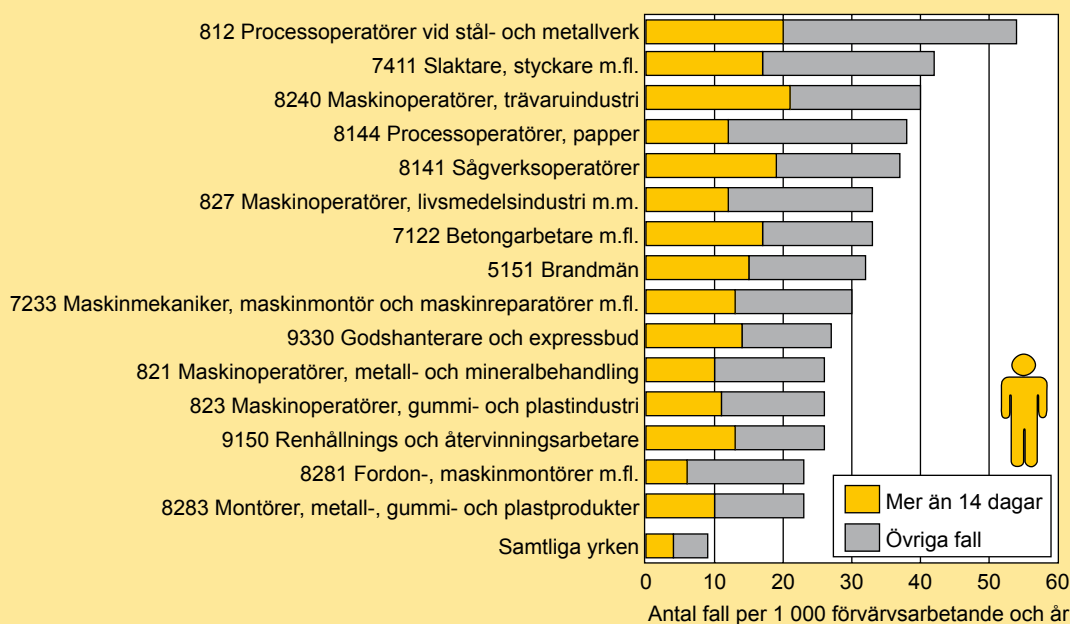
1.5 Yrke

Inom olika yrken är arbetsuppgifterna och arbetsförhållandena ofta mer lika än vad de är inom olika näringsgrenar. Därmed kan det i vissa fall vara mer intressant att studera yrken istället för näringsgrenar i fråga om risker för arbetsskador.

Antalet anmälningar i olika yrken totalt sett samt för olycksfall orsakade av avvikelserna Fall av person samt Rörelse med belastning framgår av tabell 7 i tabelldelen. Bland män är det Byggnads- och anläggningsarbetare som rapporterat flest arbetsolycksfall (1 805 olyckor), följt av Fordonsförare (1 539 olyckor).

Figur 1.5.1 a
Yrken med de högsta relativa frekvenserna avseende anmälda arbetsolycksfall med frånvaro år 2002-2004.

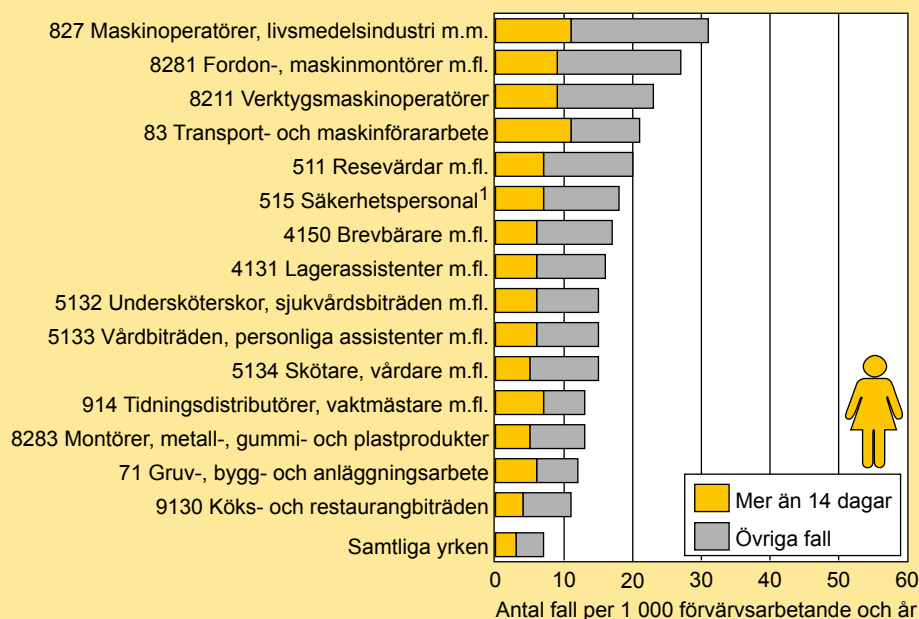
Arbetstagare och egenföretagare

Källa: AV/ISA, SCB/AKU

Figur 1.5.1 b
Yrken med de högsta relativa frekvenserna avseende anmälda arbetsolycksfall med frånvaro år 2002-2004.

Arbetsstagare och egenföretagare

1) I gruppen ingår bl.a. väktare och kriminalvårdare

Källa: AV/ISA, SCB/AKU

Bland kvinnor är det Vård- och omsorgspersonal som har klart flest anmälningar (5 469 olyckor). Därefter kommer städare med 633 olyckor.

En redovisning av relativa frekvenser låter sig inte göras för alla yrken på detaljnivå, då tillräckligt detaljerade och säkra sysselsättningsuppgifter inte finns i dagsläget. De årliga arbetskraftsundersökningarna (AKU) bygger på urval av de sysselsatta och ger då skattade värden som har en stor osäkerhet för yrken med få verksamma. Statistiken från yrkesregistret är fortfarande osäker för egenföretagare och för sysselsatta på små företag. Såväl arbetskraftsundersökningarna som yrkesregistret produceras av SCB.

I figur 1.5.1 visas de yrkesgrupper som har de högsta relativa frekvenserna för arbetsolycksfall bland män respektive kvinnor år 2002-2004. Uppgifterna om antal sysselsatta inom de olika yrkena har hämtats från SCB:s arbetskraftsundersökningar. På grund av osäkerheten i AKU-skattningarna har jämförelser bara gjorts för yrken som har i genomsnitt minst 5 000 sysselsatta under de tre aktuella åren. Trots denna begränsning

bör uppgifterna om relativa frekvenser för olika yrken tolkas med försiktighet.

Det är delvis olika yrken som har höga olycksrisker för kvinnor och män. Eftersom många av riskyrkena på detaljnivå bland kvinnor har färre än 5 000 sysselsatta sker redovisningen för kvinnor delvis bara på en grov nivå. Grupper med tillverkningsarbete tillhör de mest drabbade yrkena för både män och kvinnor. Bland kvinnor förekommer bland de mest drabbade även vissa grupper inom t.ex. vård och omsorg samt service. Högst olycksfallsfrekvens för män har Processoperatörer vid stål- och metallverk, med 54 arbetsolyckor per 1 000 sysselsatta och år, närmast följt av Slaktare/styckare och Maskinoperatörer inom trävaruindustri. Bland kvinnor har Maskinoperatörer inom livsmedelsindustri högst olycksfallsfrekvens med 31 olycksfall per 1 000 sysselsatta och år, följt av Fordon- och maskinmontörer och Verktygsmaskinoperatörer.

Ser man enbart till fall som medfört mer än 14 sjukdagar är det bland män Maskinoperatörer inom trävaruindustri samt Processoperatörer inom stål- och metallverk som är mest drab-

bade med 21 respektive 20 svårare olycksfall per 1 000 sysselsatta. Bland kvinnor är det för de svårare olycksfallen Maskinoperatörer inom livsmedelsindustri samt Transport- och maskinförarbete som har högst relativ frekvens med vardera 11 olycksfall per 1 000 sysselsatta.

1.6 Avvikelse som orsakat skadan

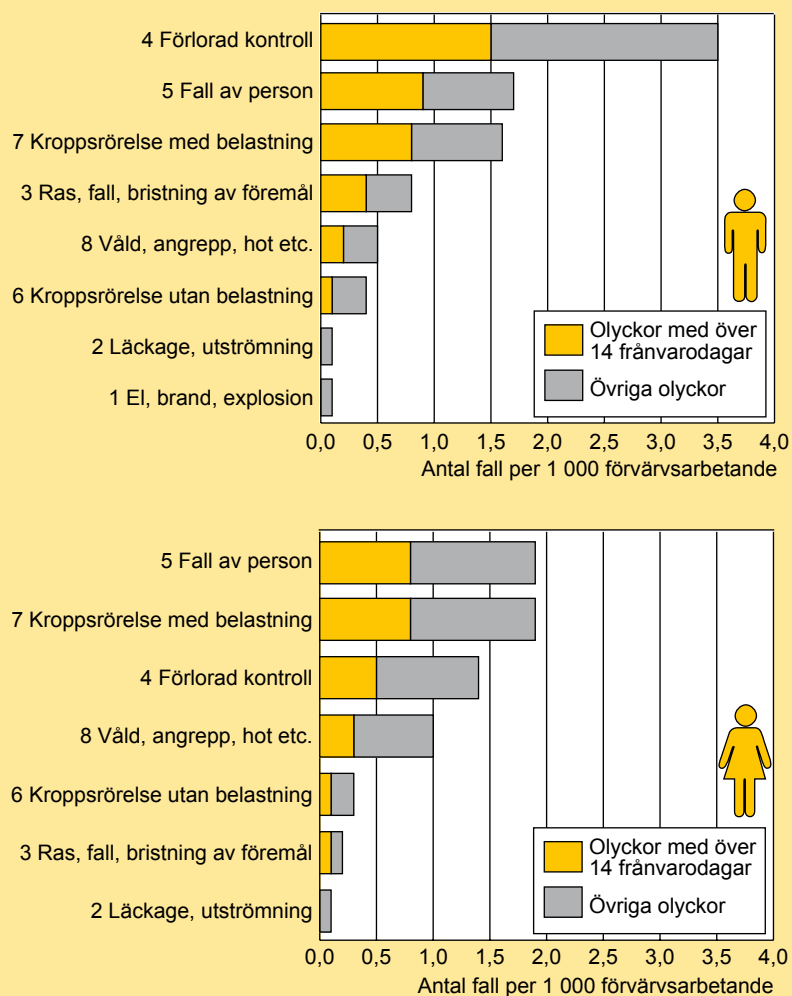
Ett olycksfall i arbetet föregås ofta av att något onormalt eller oförutsett inträffar. Det kan exempelvis röra sig om utströmning av vätska, kontrollförlust över en maskin eller ett fordon, material som brustit och våld eller hot från annan person. Syftet med variabeln Avvikelse är att ange det som av-

vikit från det normala före olyckstillfället och som därmed har orsakat eller varit en bidragande faktor till skadan. Händelse (som kodades fram till 2001) och Avvikelse beskriver olycksförloppet på olika sätt. Om exempelvis en person faller ner från en steg på grund av att stegen gått sönder skulle avvikelser normalt sett bli bristning. Där- emot skulle denna typ av olycka betraktas som en fallolycka enligt den tidigare kodningen av händelse. Kodningen av variabeln Avvikelse grundas på en klassifikation som tagits fram inom EU:s statistikbyrå Eurostat.

I figur 1.6.1 visas fördelningen av arbetsolycksfallen år 2004 efter avvikelse och från-

Figur 1.6.1
Anmälda arbetsolycksfall efter den avvikelse som orsakat olyckan, frånvaro och kön år 2004.

Arbetstagare och egenföretagare

Källa: AV/ISA, SCB/RAMS

varo. I figuren redovisas avvikelser på grov nivå (1- siffernivå), medan variabeln kodas på 2- siffernivå.

Bland män är det avvikelserna Förlorad kontroll som orsakat klart flest arbetsolycksfall, varav 42 procent inneburit frånvaro i mer än 14 dagar. Vanligast är att man förlorat kontroll över något föremål (27%). I övrigt rör det sig om förlorad kontroll över fordon eller annan transportutrustning (25%), maskinella eller manuella handverktyg (24%) och stationära maskiner (22%).

När det gäller kvinnor är det avvikelserna Fall av person samt Kroppsrörelse med belastning som är de vanligaste orsakerna och svarar tillsammans för 56 procent av olyckorna. Av fallolyckorna bland kvinnor har 72 procent skett på samma nivå, t.ex. i samband med halkning, snubbling etc. Lyft, bärning etc. har orsakat hälften av de olyckor som ingår i kategorin Kroppsrörelse med belastning.

Fördelningen med avseende på avvikelser varierar för olika grupper av förvärvsarbetande, t.ex. för olika näringsgrenar och yrken. I tabellerna 3 och 4 i tabellbilagan visas fördelningen efter näringsgren och avvikelser på grov nivå gällande antalet anmälningar respektive relativa frekvenser. Fördelningen av olycksfall efter yrke för avvikelserna Fall av person och Kroppsrörelse med belastning framgår av tabell 7 i tabelldelen. När det gäller olycksfall genom såväl Fall av person som Kroppsrörelse med belastning inträffar många bland vård- och omsorgspersonal (1 446 respektive 2 487 anmälningar under 2004).

1.7 Yttre faktor

Variabeln Yttre faktor anger vilken maskin, verktyg, utrustning eller liknande som kan kopplas till den avvikelser som orsakat skadan. Denna variabel kodas med hjälp av en klassifikation som tagits fram inom Eurostat. Klassifikation är hierarkiskt uppbyggd med fyra nivåer. Detta gör att yttre faktor kan studeras både på grov och på detaljerad nivå. I tabell 8 i tabelldelen presenteras arbetsolyckorna efter yttre faktor på den grävsta nivån (1- siffernivån) i kombination med variabeln avvikelser.

Bland män har de flesta skadorna orsakats av någon yttre faktor i kategorin Befordrings-, transport- och lagringsanordningar (2 893 olyckor), varav en fjärdedel är truck eller motsvarande. Truckolyckorna orsakas huvudsakligen genom avvikelserna Förlorad kontroll.

Den näst vanligaste kategorin bland män är Byggnader och arbetsområden i marknivå med 2 514 olyckor med frånvaro. För olyckor i denna kategori är det 60 procent som orsakats genom avvikelserna Fall av person. Vanligaste enskilda faktorn som hör till kategorin Byggnader etc. är hala golv.

Bland kvinnor är det Levande varelser och människor som är den vanligaste gruppen av yttre faktor med 4 323 olyckor. Huvuddelen av dessa (95 %) är människor och nästan hälften av dessa har samband med avvikelserna Kroppsrörelse med belastning. Vidare har en dryg tredjedel av olyckorna där annan person varit inblandad att göra med avvikelserna Våld, hot etc.. Bland kvinnor är Byggnader och arbetsområden i marknivå med 2 505 olyckor den näst vanligaste kategorin då det gäller yttre faktor på grov nivå.

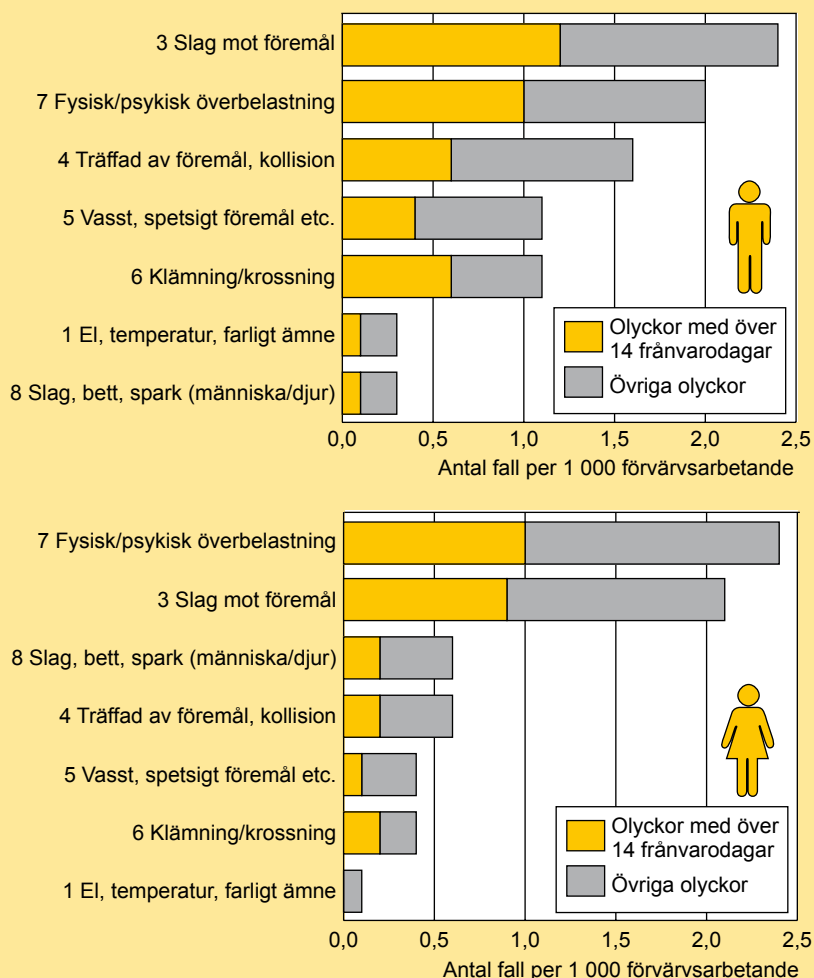
1.8 Kontakt (skadesätt)

Variabeln Kontakt beskriver på vilket sätt skadan har uppstått och är ett viktigt komplement till bl.a. variabeln Avvikelse. Kontakt har två nivåer och i figur 1.8.1 visas på grov nivå (1- siffernivå) fördelningen av arbetsolycksfallen år 2004 efter denna variabel.

Slag mot föremål är den vanligaste skadesättet för män, medan Fysisk/psykisk överbelastning är vanligast bland kvinnor. Dessa två sätt att skadas ger också flest allvarigare fall bland såväl kvinnor som män, dvs. om man ser till fall med mer än 14 frånvarodagar. När det gäller Slag mot föremål handlar det i hög grad om att den skadade rört sig vertikalt, t.ex. ramlat från en byggnadsställning eller halkat på en halt golv. Av skadorna i kategorin Fysiskt/psykisk överbelastning har nio av tio orsakats genom överbelastning av rörelseapparaten, medan det för övrigt i denna grupp i huvudsak handlar om psy-

Figur 1.8.1**Anmälda arbetsolycksfall efter den kontakt (skadesätt), frånvaro och kön år 2004.**

Arbetstagare och egenföretagare

Källa: AV/ISA, SCB/RAMS

kisk överbelastning eller chock. Träffad av föremål/kollision rör sig främst om fallande föremål (40%), flygande föremål (20%) och kollisioner (15%).

1.9 Skadans art

Arbetsolyckornas fördelning efter skadans art för män respektive kvinnor visas i Figur 1.9.1. Indelningen bygger på en klassificering som tagits fram av Eurostat.

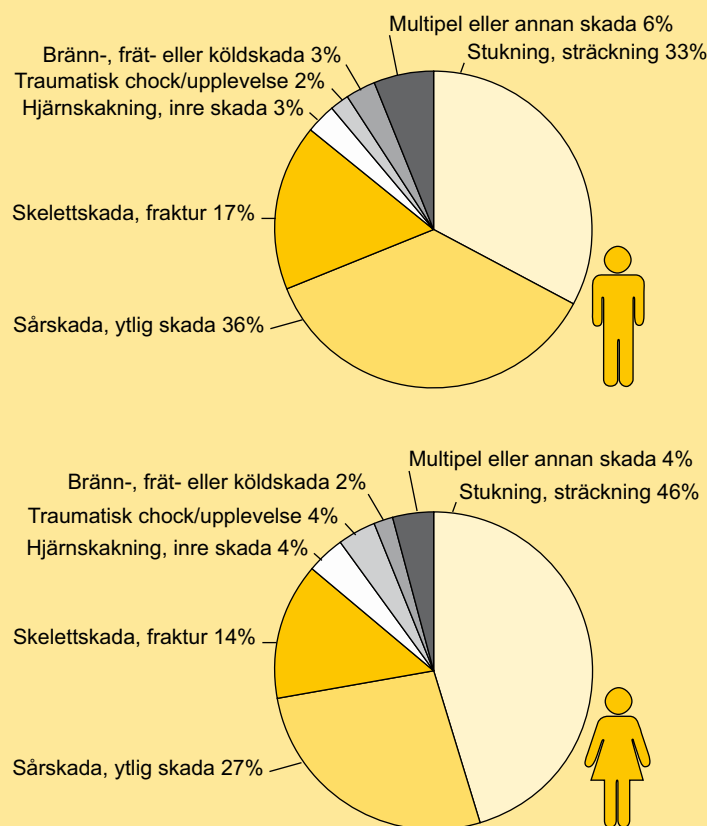
Bland män är det stukning/sträckning och sårskador som är de vanligaste skadorna med ungefär en tredjedel vardera. När det gäller kvinnor dominerar stukning/sträckning med nästan hälften av olyckorna följt av sårskador med ungefär en fjärdedel. Totalt 225

olyckor medförde förlust av kroppsdel, varav nio av tio har drabbat män. Amputations-skadorna ingår i figuren i kategorin Multipel eller annan skada.

Avvikelsen Kroppsrörelse med belastning har orsakat drygt hälften av de olyckor där skadans art är stukning/sträckning och knappt en fjärdedel uppkom genom fall. Sårskador har framför allt uppstått genom Förlorad kontroll (59%) och genom Fall av person (14%). Nästan hälften av alla skelettskador har Fall av person som avvikelse och en tredjedel Förlorad kontroll.

Andelen skador med mer än 14 dagars frånvaro är starkt beroende av arten på skadan. Förlust av kroppsdel innebär nästan alltid en lång frånvaro. När det gäller skelettskador

Figur 1.9.1
Anmälda arbetsolycksfall efter skadans art och kön år 2004. Procentuell fördelning.
 Arbetstagare och egenföretagare

Källa: AV/ISA

har nästan åtta av tio varit borta från arbetet i mer män 14 dagar. För sårskadorna är däremot frånvaron ofta kortare, endast en dryg fjärdedel av fallen överstiger 14 dagar.

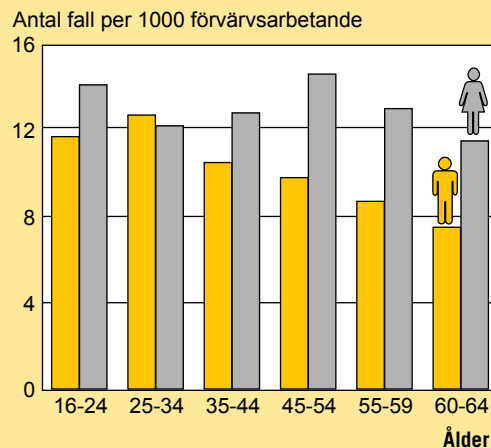
1.10 Arbetsolyckor utan frånvaro ("nollolyckor")

I början av 1980- talet anmäldes drygt 20 000 olyckor som inte medfört någon frånvaro från arbetet, varav nästan två av tre gällde män. Fram till 2004 har dessa anmälningar fördubblats bland män och blivit tre gånger så många bland kvinnor. Ökningarna av nollolyckorna har i huvudsak skett fram till mitten av 1990-talet. Av de drygt 50 000 olyckor utan frånvaro som anmäldes för 2004 har 56 procent drabbat kvinnor, se tabell 1.10.2. Anställda svarade för 95 procent av nollolyckorna och värnpliktiga för 3 procent.

För olycksfall utan sjukfrånvaro görs normalt sett ingen detaljerad kodning av inkomna an-

mälningar. Det innebär att för dessa olyckor finns huvudsakligen bara den information som kunnat läsas och registreras maskinellt. De maskinellt registrerade uppgifterna måste

Figur 1.10.1
Anmälda arbetsolycksfall utan frånvaro efter ålder och kön år 2004.
 Arbetstagare och egenföretagare

Källa: AV/ISA, SCB/AKU

Tabell 1.10.2
Anmälda arbetsolycksfall utan frånvaro efter personkategori och kön år 2004

	Män		Kvinnor		Total	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Anställda	21180	91	28698	98	49878	95
Egenföretagare	180	1	40	0	220	0
Arbetsmarknadspolitiskt program	132	1	68	0	200	0
Studerande	270	1	427	1	697	1
Värnpliktiga m.fl.	1464	6	146	0	1610	3
Summa	23226	100	29379	100	52605	100

Källa: AV/ISA

dock tolkas med stor försiktighet då de inte varit föremål för någon manuell kontroll, upprättning eller komplettering. Dessutom saknas uppgifter i högre grad än vad det gör för övriga olycksfall.

När det gäller olyckor utan frånvaro är det inte som för övriga olyckor de yngsta männen

som har den högsta relativa frekvensen, se figur 1.10.1. I stället är det i kvinnor i grupperna 16-24 samt 45-54 år som är mest drabbade. Den relativa frekvensen är högre för kvinnor än för män utom för gruppen 25-34 år.

Uppgift om den typ av olyckshändelse som orsakat skadan kan i arbetsskadeanmälan

Tabell 1.10.3
Anmälda arbetsolycksfall utan frånvaro efter uppgiven händelse och kön år 2004.
Procentuell fördelning. Samtliga personkategorier

Händelse ¹	Män	Kvinnor	Totalt
Skadad av person (fysiskt, även oavsiktligt)	10	26	18
Fall av person	15	19	17
Skadad av hanterat föremål (egen hantering)	19	14	17
Slog eller stötte emot något (ej vid fall)	14	7	10
Fysisk överbelastning (lyft eller ansträngande rörelse etc.)	5	9	7
Skadad av maskin, maskindel eller föremål i rörelse (mekanisk rörelse)	8	3	5
Skadad av fallande/flygande föremål (ej egen hantering)	5	3	4
Fordonsolycka eller påkörd	5	2	3
Annan händelse	18	17	17
Totalt	100	100	100
Antal olyckor med uppgift om händelse (exkl. fall med mer än en händelse är ifylld)	18935	21999	40934

1) Redovisas enligt fördefinierade alternativ på anmälningsblanketten och har ej varit föremål för manuell granskning.

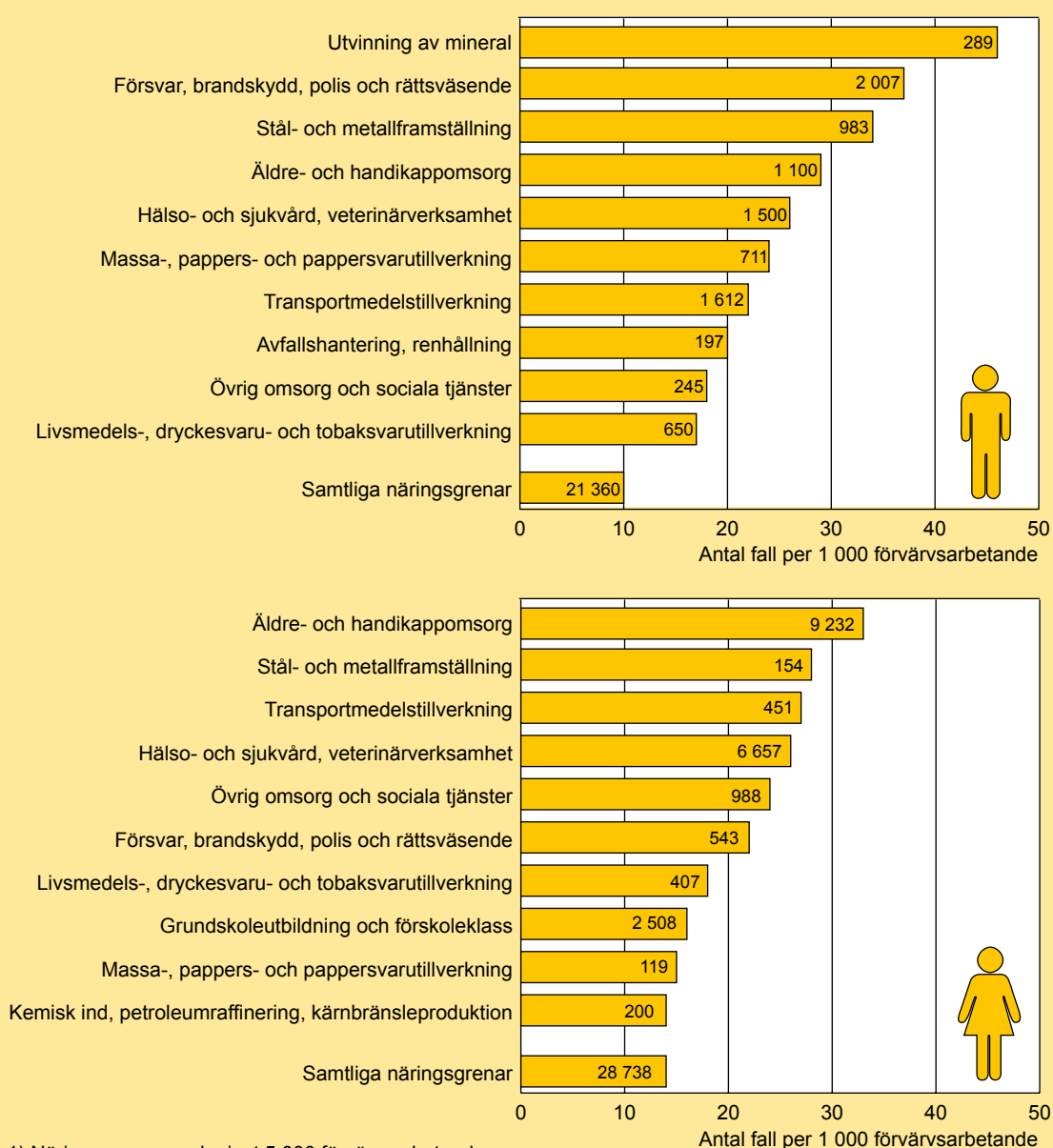
Källa: AV/ISA

anges enligt ett antal fördefinierade alternativ eller som fritext, se punkt 4.4 i arbetsskade anmälan (bilaga 1). För 2004 har minst en händelse uppgivits för 84 procent av olycksfallen (44 100 fall), varav drygt 3 000 angett mer än ett av de fördefinierade alternativen (inklusive alternativet Annat). De som angett "Annat" har även kunnat uppge händelseförloppet i fritext.

I tabell 1.10.3 visas den procentuella fördelningen av olyckorna utan frånvaro efter uppgiven händelse. Olyckor där mer än ett alternativ angetts ingår inte i denna sammanställning då val mellan flera händelser ej kunnat göras vid den maskinella tolkningen av blanketten. Vidare har inte heller de uppgifter som lämnats i fritext kunnat beaktas.

Den vanligaste händelsen bland män (en femtedel av fallen) är där man skadar sig på ett

Figur 1.10.4
Näringsgrenar¹ med de högsta relativa frekvenserna för arbetsolycksfall utan frånvaro år 2004. Arbetstagare och egenföretagare.
Uppgiften i staplarna visar antalet anmälda olycksfall

1) Näringsgrenar med minst 5 000 förvärvsarbetande

Källa: AV/ISA, SCB/RAMS

föremål som man själv hanterat. Därefter följer fallolyckor med en sjättedel av anmälningarna. Bland kvinnorna är det fysiska skador orsakad av annan person (även oavsiktliga) som är vanligast, en dryg fjärdedel av anmälningarna. Fallolyckor kommer därefter med en femtedel av fallen. När det gäller skador av annan person är en del att betrakta som oavsiktliga, t.ex. skador som uppstår i samband med lek, idrott eller fysisk träning som utövas under arbetstiden.

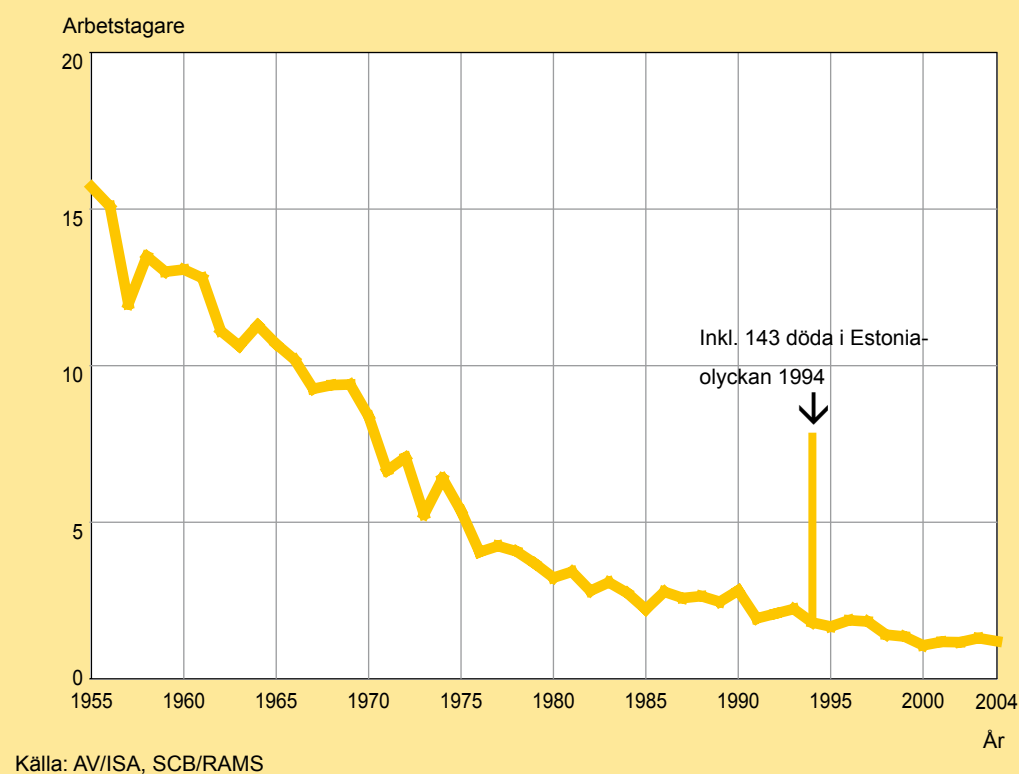
För 2004 har uppgifter om arbetsstället där skadan inträffat varit föremål för manuell komplettering och registrering även för nollolyckorna och därmed finns också uppgift om näringsgren. Olyckor utan frånvaro förekommer bland kvinnor i stor utsträckning inom näringsgrenarna Utbildning samt Vård och omsorg, som tillsammans svarar för tre av fyra anmälningar. Flest anmälningar förekommer bland kvinnor inom Äldre- och handikappomsorg med drygt 9 000 anmälningar. Försvar, brandskydd, polis- och rättsväsende har flest nollolyckor bland män (ca 2 000 anmälningar),

men förhållandevis många anmälningar kommer även från olika delar av tillverkningsindustrin, exempelvis Transportmedelstillverkning med ca 1 600 fall.

I figur 1.10.4 visas vilka näringsgrenar som har de högsta relativa frekvenserna då det gäller olycksfall utan frånvaro. I jämförelse med olyckor som orsakat frånvaro från arbetet är det delvis andra näringsgrenar som har de högsta relativa frekvenserna. Framför allt kommer sysselsatta inom vård och omsorg högre upp på listan då det gäller nollolyckorna än beträffande olycksfall som medfört frånvaro.

Det är betydande skillnader mellan olika näringsgrenar då det gäller vilka händelser som orsakat skadan. Bland män inom Tillverkningsindustrin är en dryg fjärdedel skador orsakade av hanterat föremål. För kvinnor inom Vård- och omsorg har en tredjedel orsakats av annan person medan det inom exempelvis Stål- och metallframställning är fallolyckor samt hanteringsskador som är klart vanligast.

Figur 1.11.1
Antal dödsfall i arbetsolyckor per 100 000 arbetstagare år 1955-2004

1.11 Arbetsolyckor med dödlig utgång

År 2004 inträffade 57 dödsolyckor bland förvärvsarbetande; 46 bland arbetstagare och 11 bland egenföretagare. Detta är ett resultat av att dödsfallen bland egenföretagarna i jordbruk och fiske åter ökat efter en minskning 2003. I byggbranschen minskade dödsolyckorna från tio till sex.

Figur 1.11.1 visar relativ frekvens, uttryckt som antal dödsolyckor i arbetet per 100 000 arbetstagare, sedan 1955. Relativ frekvens år 2004 är 1,2 dödsfall per 100 000 arbetstagare. Bland egenföretagare är den relativa frekvensen betydligt högre; 4,6 dödsfall per 100 000 egenföretagare.

Tabell 1.11.2
Antal dödsfall i arbetsolyckor
per 100 000 sysselsatta

	Män	Kvinnor	Totalt
Arbetstagare	1,9	0,4	1,2
Egenföretagare	5,6	2,6	4,6
Alla förvärvsarbetande	2,2	0,5	1,4

Källa: AV/ISA, SCB/RAMS

Den vanligaste orsaken till dödsolyckor var, liksom tidigare år, förlorad kontroll över fordon/transportmedel vilket ledde till 23 dödsfall. Dödliga fallolyckor minskade från 13 föregående år till 6 år 2004. Fem personer har dödats genom våld på arbetsplatsen.

Antalet omkomna kvinnor var tio vilket är fler än någonsin tidigare.

Arbetsmiljöverket utför på beställning specialbearbetningar av primärmaterial. Enskilda forskare eller andra intressenter kan även erhålla avidentifierade uppgifter på lämpligt datamedium. Specialbearbetningarna görs till självkostnadspris. Vidare kan information om arbets-skador fås i de faktablad och rapporter som tas fram. En stor del av detta material publiceras även på Arbetsmiljöverkets hemsida www.av.se

2 Arbetssjukdomar

2.1 Arbetssjukdomar 2004

Under 2004 anmäldes 20 787 arbetssjukdomar bland arbetstagare och egenföretagare vilket innebär fem fall per 1 000 sysselsatta. 56 procent av de anmälda arbetssjukdomarna har drabbat kvinnor. Per 1 000 sysselsatta innebär det knappt sex fall bland kvinnor och drygt fyra fall bland män.

Jämfört med året innan har antalet anmälda arbetssjukdomar minskat med ungefär en femtedel bland såväl kvinnor som män.

Belastningsfaktorer är en sammanfattande benämning för tunga lyft och arbetsställningar eller rörelser som är ansträngande eller ensidiga. Sådana faktorer ligger bakom majoriteten av de arbetssjukdomar som

Tabell 2.1.1
Anmälda arbetssjukdomsfall efter misstänkt orsak och anställningsform år 2004.
Arbetstagare och egenföretagare

Misstänkt orsak	Arbetstagare				Egenföretagare				Totalt					
	Män		Kvinnor		Män		Kvinnor		Män		Kvinnor		Totalt	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	Antal	Antal	%		
Belastningsfaktorer¹	5263	58	6526	57	145	68	81	70	5408	6607	12015	58		
Organisatoriska eller sociala faktorer	1329	15	3395	30	18	8	8	7	1347	3403	4750	23		
Kemiska/biologiska ämnen eller produkter	943	10	843	7	26	12	23	20	969	866	1835	9		
Buller	1119	12	343	3	13	6	1	1	1132	344	1476	7		
Vibrationer	67	1	3	0	4	2	1	1	71	4	75	0		
Smitta	71	1	128	1	-	-	-	-	71	128	199	1		
Övriga	221	2	209	2	6	3	1	1	227	210	437	2		
Total	9013	100	11447	100	212	100	115	100	9225	11562	20787	100		

1) Avser tunga lyft och ensidiga eller ansträngande rörelser och arbetsställningar

Källa: AV/ISA

anmäls till försäkringskassan. Under 2004 orsakades knappt sex av tio arbetsjukdomar av belastningsfaktorer och dessa utgör ungefär lika stor del av anmälningarna bland kvinnor som bland män.

För knappt var fjärde arbetsjukdom är den angivna orsaken organisatoriska eller sociala faktorer. Bland kvinnor ligger dessa faktorer bakom en högre andel av anmälningarna.

En tiondel av de rapporterade arbetsjukdomarna misstänks bero på kemiska eller biologiska faktorer, andelen är lika hög bland män och kvinnor.

Bullerskador har orsakat sju procent av anmälningarna och tre av fyra har drabbat män.

2.2 Näringsgren

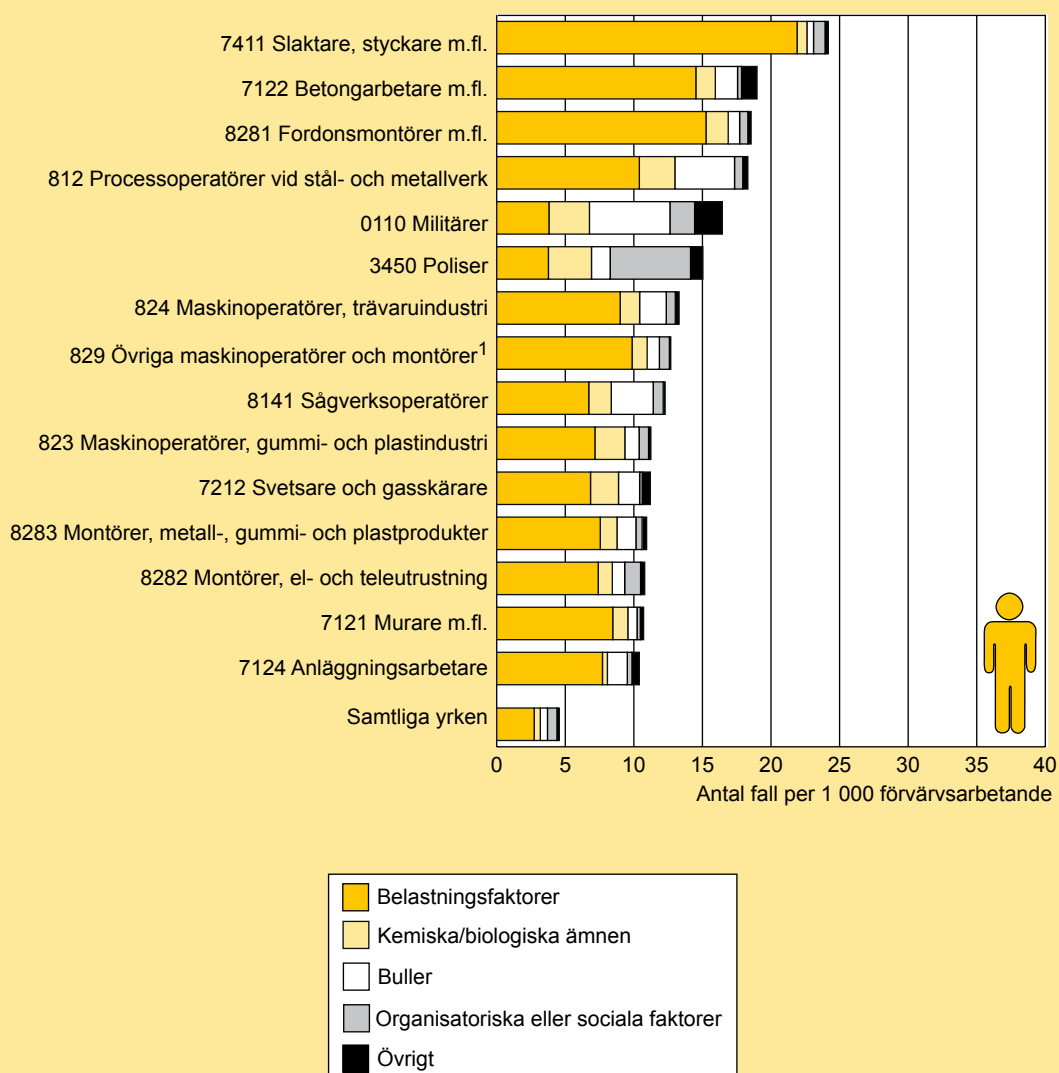
Arbetsjukdomarnas fördelning efter näringsgren och kön framgår bl.a. av tabell 2 i tabellbilagan. Här redovisas också hur många fall som vid anmälningstillfället väntades medföra längre sjukfrånvaro än två veckor. Av tabellerna 10 och 11 framgår sjukdomarnas fördelning efter näringsgren och misstänkt orsak. Vid de branschvisa redovisningarna är det viktigt att vara uppmärksam på att samtliga vid ett arbetsställe verksamma förs till samma näringsgren. Som exempel rör mer än en tredjedel av anmälningarna inom näringsgrenen Försvar, brandskydd, polis och rättsväsende andra yrkesgrupper än militärer, brandmän, poliser och kriminalvårdare. Kontorspersonal, lagerassistenter, lokalvårdare, köks- och restaurangbiträden är exempel på några av dessa andra yrkesgrupper.

Vid näringsgrensredovisningen har branscher slagits samman. Antalet sysselsatta varierar i hög grad mellan dessa grupperingar. Över 290 000 män arbetade inom Fastighetsbolag, uthyrnings- och företagstjänster medan drygt 350 000 kvinnor jobbade inom Utbildning och forskning. Många branschgrupperingar är dock betydligt mindre och en förutsättning för att redovisas är att minst 5 000 män eller 5 000 kvinnor var sysselsatta inom branschen.

Bland män anmäldes flest arbetsjukdomar per 1000 sysselsatta inom näringsgrenarna Tillverkning av mineraliska produkter, Transportmedelstillverkning och Försvar, brandskydd, polis och rättsväsende.

Inom Transportmedelstillverkning anmäldes det klart flest arbetsjukdomar per 1 000 sysselsatta kvinnor. Andra näringsgrenar med höga relativa frekvenser är Gummi- och plastvarutillverkning, Trävarutillverkning, Stål- och metallframställning.

Figur 2.3.1 a
Yrken med de högsta relativa frekvenserna av anmälda arbetsjukdomar år 2002-2004.
 Arbetstagare och egenföretagare

1) Sköter och övervakar bl.a. maskiner som tappar på flaskor. Försluter, emballerar, packar, väger samt märker och fäster fraktsedlar m.m. på produkter, förpackningar och behållare

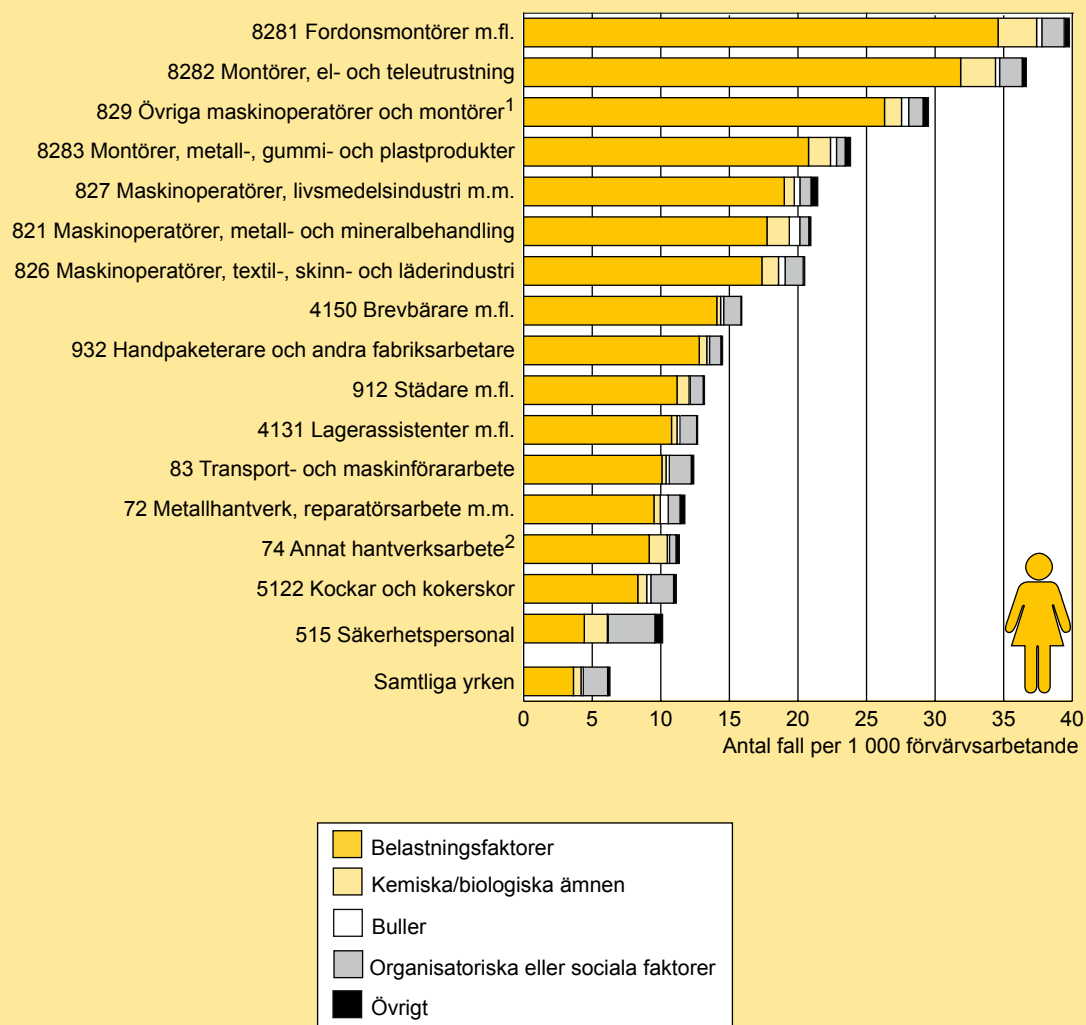
Källa: AV/ISA, SCB/AKU

2.3 Yrke

Sedan 1997 görs yrkesklassificeringen i arbets-skadestatistiken enligt Standard för svensk yrkesklassificering (SSYK), och av tabell 7 i tabellbilagan framgår arbetsjukdomarnas fördelning efter yrke. Av tabellen framgår också hur många av de anmälda sjukdomarna som uppges bero på belastningsfaktorer, kemiska eller biologiska orsaker eller på organisatoriska eller sociala faktorer.

För närvarande är Statistiska centralbyråns yrkesregister inte fullständigt. I SCBs arbets-kraftsundersökningar (AKU) som bygger på ett slumpmässigt urval av befolkningen i arbetsför ålder skattas emellertid antalet förvärvsarbetande inom olika yrken. Genom att utnyttja uppgifterna i AKU går det att redovisa vilka yrkesgrupper som har flest antal anmälda sjukdomsfall per 1 000 sys-selsatta. Eftersom AKU är en urvalsunder-sökning är den behäftad med en viss osäker-

Figur 2.3.1 b
Yrken med de högsta relativa frekvenserna av anmälda arbetsjukdomar år 2002-2004.
 Arbetstagare och egenföretagare

1) Sköter och övervakar bl.a. maskiner som tappar på flaskor. Försluter, emballerar, packar, väger samt märker och fäster fraktsedlar m.m. på produkter, förpackningar och behållare

2) Omfattar bland annat följande yrkesgrupper: slaktare, bagare, konditorer, möbelsnickare, modellsnickare, skräddare, tillskärare, tapetserare, garvare, skinnberedare och skomakare

Källa: AV/ISA, SCB/AKU

het som blir större ju färre som är verksamma inom yrket. Vissa yrken i figur 2.3.1 har därför slagits samman för att öka säkerheten i uppskattningarna. Observera att figurerna avser åren 2002-2004 sammantaget. En förutsättning för att redovisas är att i genomsnitt minst 5 000 män respektive kvinnor per år varit sysselsatta inom yrkesgruppen.

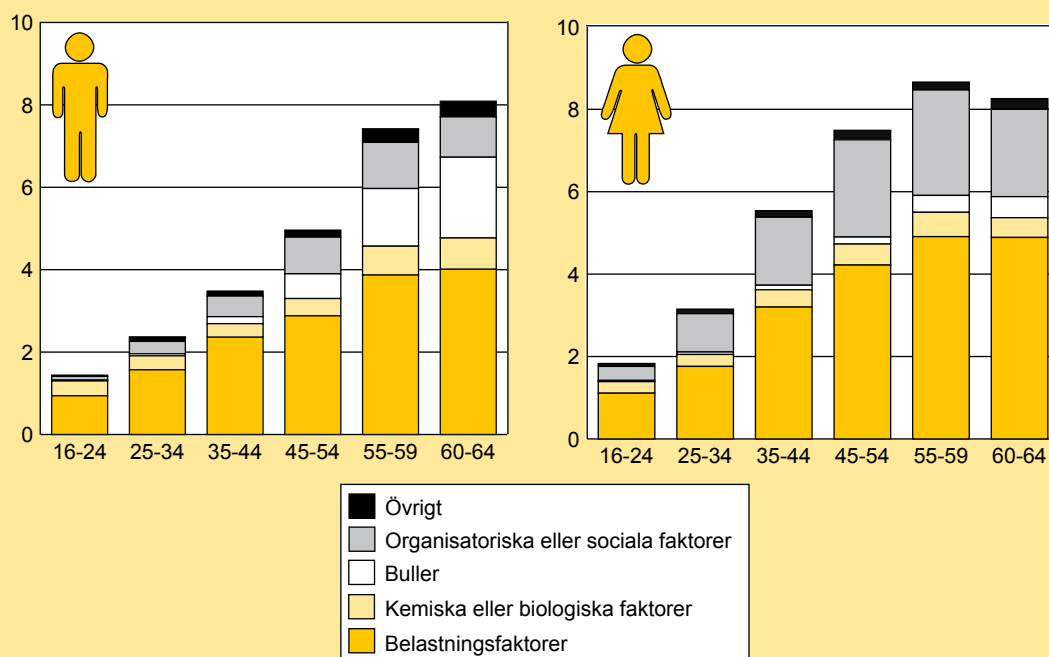
Bland kvinnor domineras listan över yrken med flest antal anmälda arbetsjukdomar per

1 000 sysselsatta av olika former av maskinoperatörs- och monteringsarbete. De högsta relativa frekvenserna noteras för Fordons- och maskinmontörer samt för Montörer av el- och teleutrustning.

Även bland män är maskinoperatörs- och monteringsarbete ett utsatt område även om flest anmälningar per 1 000 yrkesverksamma noterats för Slaktare och styckare samt för Betongarbetare.

Figur 2.5.1
Anmälda arbetssjukdomsfall per 1 000 förvärvsarbetande efter kön, ålder och misstänkt orsak år 2004.

Arbetstagare och egenföretagare

Källa: AV/ISA, SCB/AKU

2.4 Sjukfrånvaro

Normalt redovisas i detta avsnitt hur lång sjukfrånvaro arbetssjukdomarna medfört. För 2004 saknas dock uppgifter för fyra anmälningar av tio och kvaliteten i övrigt har inte bedömts hålla tillräckligt hög nivå för att materialet ska kunna presenteras.

Vid arbetsskadeanmälan ska emellertid anges om skadan bedöms ge upphov till sjukfrånvaro och om denna i så fall väntas bli 1-3 dagar, 4-14 dagar eller ännu längre. Av tabellbilagans tabell 2 framgår att i drygt sextio procent av arbetssjukdomarna förväntades sjukfrånvaron vid anmälningstillfället överstiga två veckor. Erfarenhetsmässigt leder dock många arbetssjukdomar ofta till frånvaroperioder som räknas i månader snarare än veckor.

2.5 Ålder

Arbets sjukdomar utvecklar sig inte sällan under en längre tidsperiod och den drabbades ålder beräknas utifrån när anmälan inkommer för registrering.

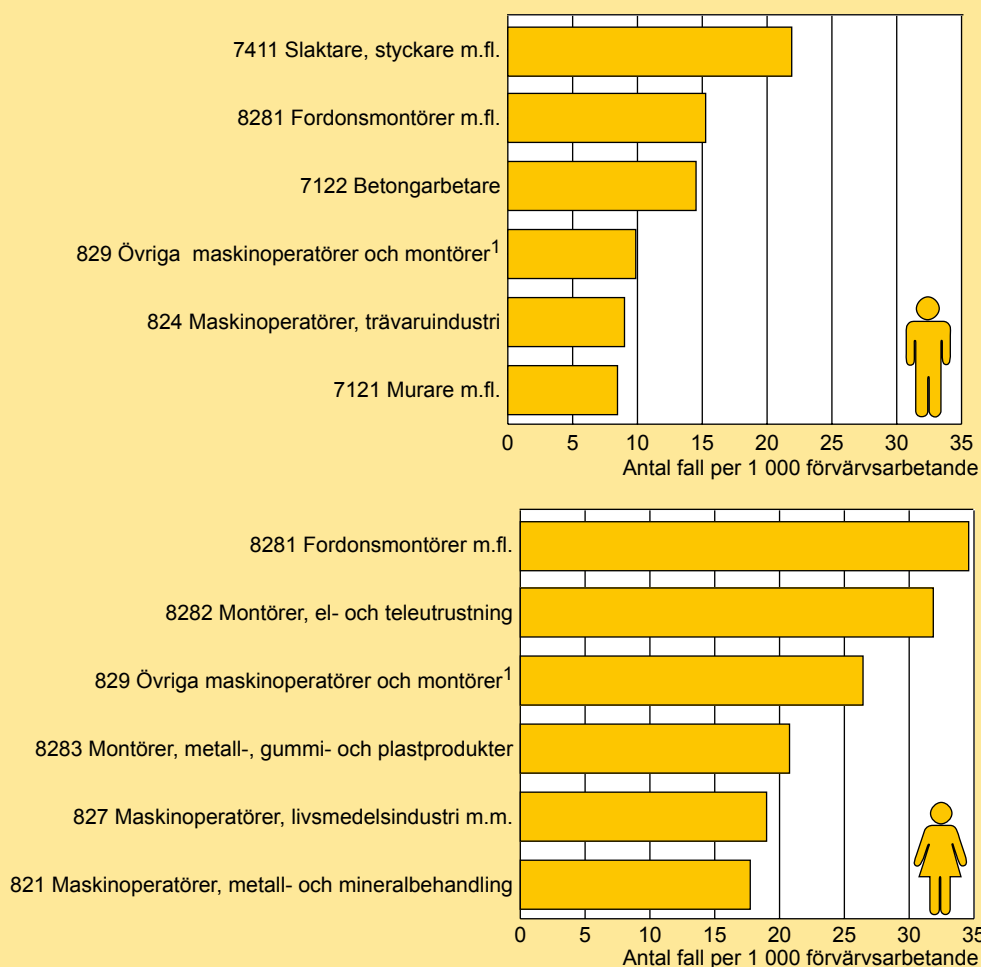
Hälften av arbetsskadeanmälningarna gäller personer som är äldre än 49 år och en fjärdedel avser personer som är äldre än 56 år. Genomsnittsåldern är 47 år och medelvärdet ligger ett år högre för män än för kvinnor. Att sjukdomsfrekvensen ökar med stigande ålder både hos män och hos kvinnor framgår av figur 2.5.1. Inom alla åldersgrupper har kvinnor ett högre antal anmälda arbetssjukdomar per 1 000 sysselsatta än män.

2.6 Belastningssjukdomar

Under 2004 rapporterades 12 015 belastningssjukdomar bland förvärvsarbetande, av vilka 55 procent drabbade kvinnor.

Belastningssjukdomar uppkommer ofta som en kombination av olika orsaker. Tunga lyft och förflyttningar av bördor, ensidigt och monotont arbete samt olämpliga arbetsställningar är vanliga skäl till att arbetssjukdomar uppkommer och de leder i huvudsak till muskel- och ledbesvär.

Figur 2.6.1
Yrken med de högsta relativa frekvenserna av anmälda arbets sjukdomar orsakade av belastningsfaktorer år 2002-2004.
 Arbetstagare och egenföretagare

1) Sköter och övervakar bl.a. maskiner som tappar på flaskor. Försluter, emballerar, packar, väger samt märker och fäster fraktsedlar m.m. på produkter, förpackningar och behållare

Källa: AV/ISA, SCB/AKU

Eftersom en stor andel av arbets sjukdomarna orsakas av belastningsfaktorer, ligger de yrken och näringsgrenar där det anmäls många belastningssjukdomar ofta högt på listan över yrken och branscher med en hög relativ frekvens av anmälda arbets sjukdomar.

Tillverkning av mineraliska produkter, Livsmedels-, dryckesvaru- och tobaksvarutillverkning samt Transportmedelstillverkning är näringsgrenar med de högsta relativa frekvenserna av anmälda belastningssjukdomar bland män. Hos kvinnor ligger Transportmedelstillverkning, Gummi- och plast-

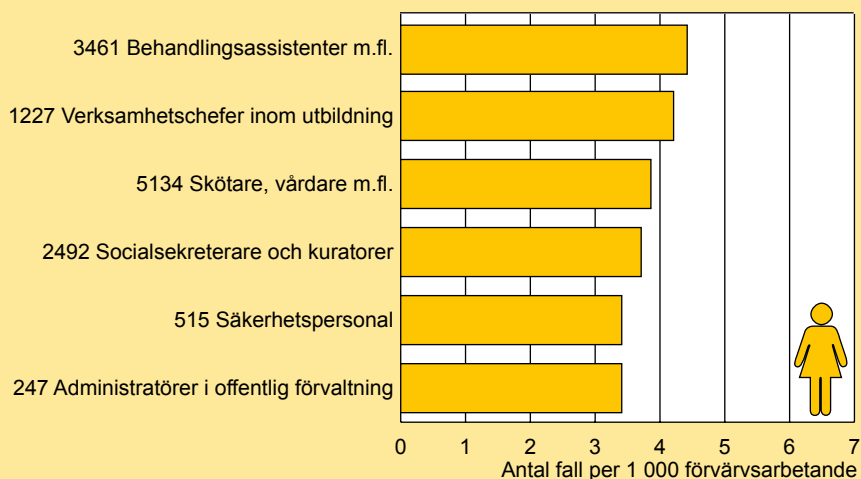
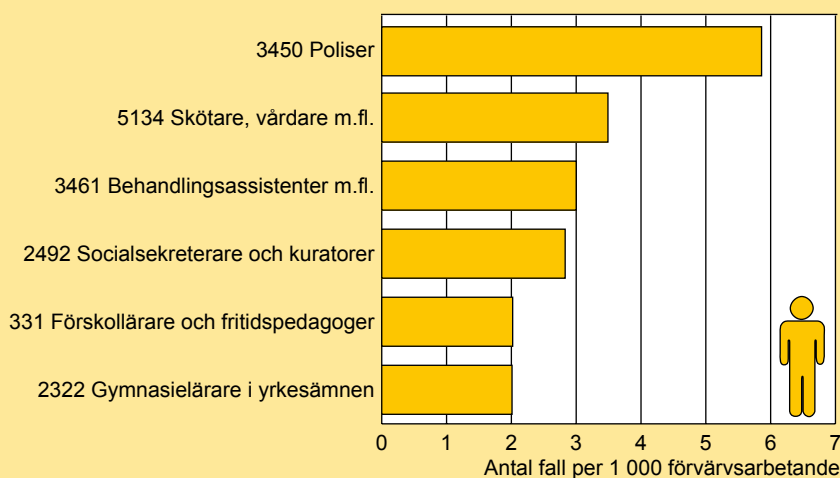
varutillverkning, Trävarutillverkning samt Tillverkning av mineraliska produkter i topp. En mer detaljerad redovisning finns i tabellbilagans tabell 11.

Vilka yrken som noterar flest anmälningar per 1 000 sysselsatta framgår av figur 2.6.1. Notera att det avser åren 2002-2004 sammantaget.

2.7 Sjukdomar orsakade av organisatoriska eller sociala faktorer

I knappt var fjärde anmälan uppgavs arbets sjukdomen vara orsakad av organisatoriska

Figur 2.7.1
Yrken med de högsta relativa frekvenserna av anmälda arbetssjukdomar orsakade av organisatoriska eller sociala faktorer år 2002-2004.
 Arbetstagare och egenföretagare

Källa: AV/ISA, SCB/AKU

eller sociala faktorer. Totalt gjordes 4 750 anmälningar under 2004 och sju av tio avsåg kvinnor. I tre anmälningar av fyra har angetts att de uppkomna besvären bestått i problem av psykisk natur. Utbrändhet, magbesvär, trötthet och hjärt-/kärlbesvär kan också bli följden.

Näringsgrenar inom offentlig sektor ligger ofta högt och flest anmälningar per 1 000 yrkesverksamma bland kvinnor gjordes inom Försvar, brandskydd, polis och rättsväsende, Offentlig förvaltning, försäkringskassor, Äldre- och handikappomsorg samt Övrig omsorg och sociala tjänster. Med

den sistnämnda näringsgrenen förstås bland annat heldygnsvård med boende för barn och ungdomar och öppna sociala insatser för barn, ungdomar och vuxna.

Flest anmälningar orsakade av organisatoriska eller sociala faktorer per 1 000 sysselsatta män har gjorts inom näringsgrenarna Övrig omsorg och sociala tjänster, Försvar, brandskydd, polis och rättsväsende samt Äldre- och handikappomsorg.

Att näringsgrenar inom offentlig sektor ofta ligger högt återspeglas även i vilka yrken som ligger högst när det gäller dessa faktorer.

Tabell 2.7.2
Vanligast angivna orsaker till anmälda arbetsjukdomar av organisatorisk eller social art år 2004.
 Arbetstagare och egenföretagare

Orsaksfaktor	Män		Kvinnor		Total	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Alltför mycket arbete	426	32	927	27	1353	28
Mycket hög arbetstakt	395	29	705	21	1100	23
Problem i relationerna med överordnade	243	18	628	18	871	18
Omorganisation, omplacering eller konkurs	218	16	644	19	862	18
Problem med relationer på arbetsplatsen med tredje person	171	13	689	20	860	18
Otydliga krav	194	14	626	18	820	17
Problem i relationerna med kolleger	121	9	606	18	727	15
Övriga problem i samband med kvantitativ krav	92	7	375	11	467	10
Totalt antal anmälningar	1347	-	3403	-	4750	-

1) Andelen anmälningar där respektive orsaksfaktor har angetts. Flera orsaksfaktorer kan anges

Källa: AV/ISA

På uppdrag av Arbetsmiljöverket genomför Statistiska centralbyrån varje år en urvalsundersökning där drygt 20 000 personer får beskriva i vad mån man under det senaste året har haft fysiska eller andra typer av besvär som man relaterar till sitt arbete. Arbetsorsakade besvär 2005 visar att ungefär 11 procent av de sysselsatta männen och 14 procent av de sysselsatta kvinnorna haft besvär som man menar beror på fysiska belastningar i arbetet. Omkring 6 procent av männen anser att stress och psykiska påfrestningar har medfört besvär. Procentandelen för kvinnor är dubbelt så hög.

2.8 Kemiskt eller biologiskt orsakade sjukdomar

Under år 2004 rapporterades 1 835 arbetsjukdomar bland förvärvsarbetande där orsaken uppgivits vara kemiska eller biologiska ämnen eller produkter. Det motsvarar en knapp tiondel av det totala antalet anmälningar. De

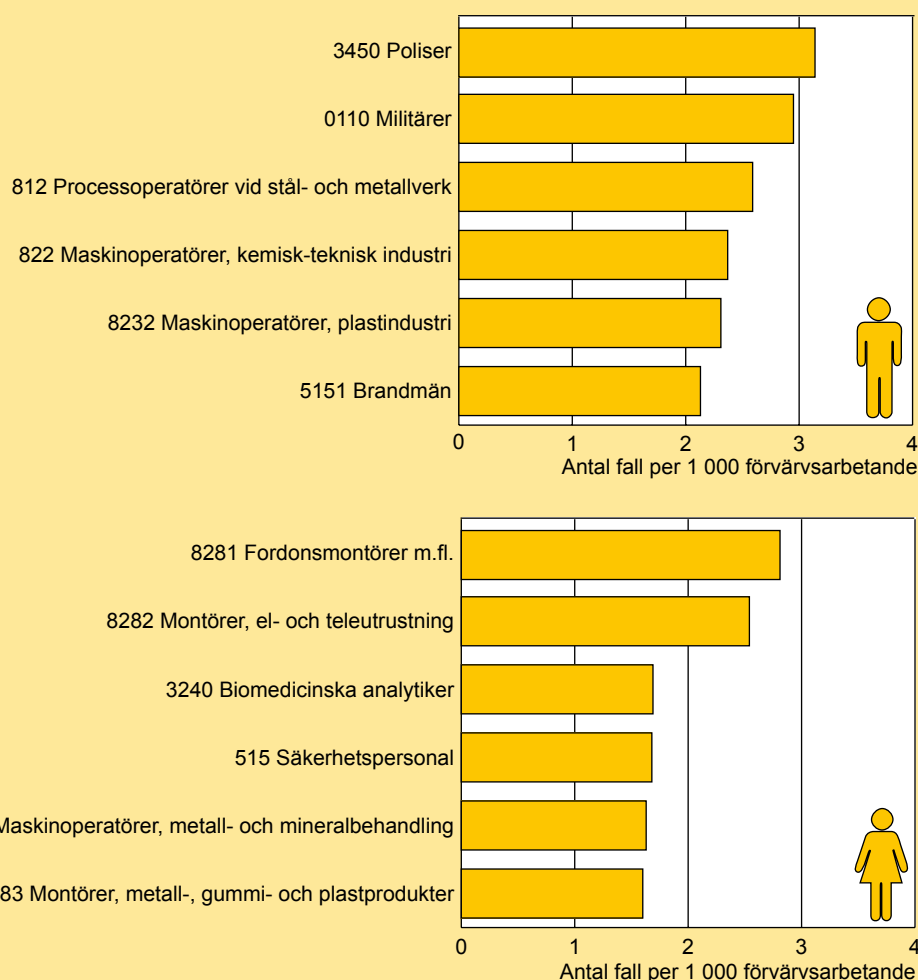
vanligaste besvären till följd av dessa sjukdomar är besvär i luftvägar och andningsorgan, hudbesvär samt en i anmälan inte närmare specificerad överkänslighet.

Av de 29 dödsfall som anmälts till följd av arbetsjukdom under 2004 har 13 angetts bero på kemiska eller biologiska ämnen eller faktorer. I åtta av dessa anmälningar har asbestdamm eller asbestfibrer angetts som orsak till dödsfallet.

Inom många näringsgrenar har det anmälts en, eller i ett par fall två, fall per 1 000 sysselsatta. Högst relativ frekvens för kvinnor har rapporterats inom Trävarutillverkning och bland män ligger Försvar, brandskydd, polis och rättsväsende i topp.

De mest utsatta yrkena återfinns i hög grad bland sådana som huvudsakligen förekommer inom industriell verksamhet. Poliser ligger dock högst på listan bland män. Kvinnliga poliser är en för liten grupp för att redovi-

Figur 2.8.1
Yrken med de högsta relativa frekvenserna av anmälda arbetsjukdomar orsakade av kemiska eller biologiska ämnen år 2002-2004.
 Arbetstagare och egenföretagare

Källa: AV/ISA, SCB/AKU

sas med tillräckligt hög grad av säkerhet. Till sjukdomsgruppen räknas även besvär av så kallade "sjuka hus".

2.9 Bullerskador

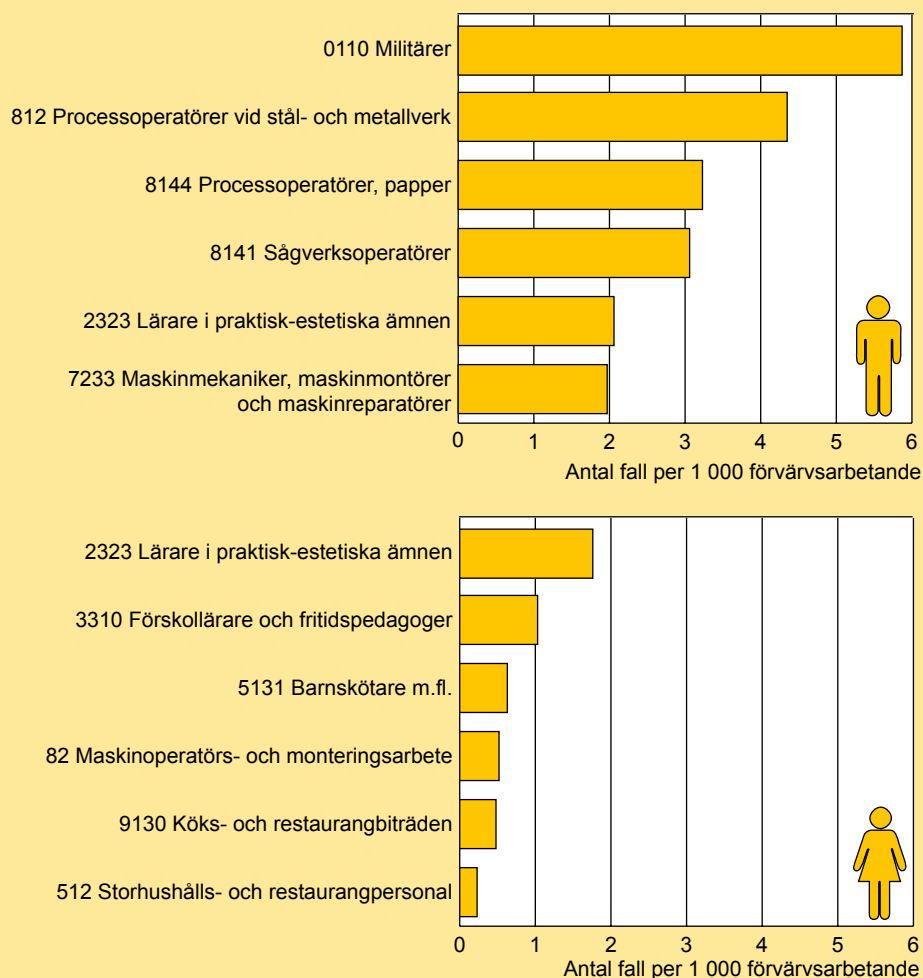
Bland förvärvsarbetande anmäldes 1 476 arbetsjukdomsfall till följd av buller år 2004. Bullerskadorna utgör sju procent av det totala antalet anmälda arbetsjukdomar och leder oftast till hörselnedsättning men kan även resultera i tinnitus. Tre av fyra bullerskador har drabbat män.

Bland näringsgrenarna har bullerskador hos män anmälts främst inom Utvinning av mine-

ral. Utbildning och forskning ligger högst på den kvinnliga sidan tillsammans med några mindre näringsgrenar med endast ett fåtal anmälda fall.

Räknat per 1 000 sysselsatta män ligger yrkesverksamma militärer klart högst när det gäller anmälda bullerskador under den sammanlagda tidsperioden 2002-2004. Därefter följer processoperatörer vid stål- och metallverk. Lärare i praktisk-estetiska ämnen hör tillsammans med andra lärargrupper och barnskötare till de yrkesgrupper som anmält flest bullerskador bland kvinnor.

Figur 2.9.1
Yrken med de högsta relativa frekvenserna av anmälda arbetsjukdomar orsakade av buller år 2002-2004.
 Arbetstagare och egenföretagare

Källa: AV/ISA, SCB/AKU

2.10 Sjukdomar orsakade av vibrationer

Bland 2004 års arbetsjukdomar förekommer 75 fall som orsakats av vibrationer och nästan alla har drabbat män. Vibrationsskador ger ofta upphov till s.k. vita fingrar.

Enligt SCB:s urvalsundersökning Arbetsorsakade besvär 2005 uppgav en halv procent av de yrkesverksamma männen att de hade haft besvär som de relaterade till vibrationer i arbetet, vilket innebär betydligt fler fall än de som rapporterades som arbetskada. Skillnaden mellan förekomsten av

vibrationsskador i Arbetsorsakade besvär och i ISA beror bl.a. på mätmetoderna. SCB-undersökningen mäter både nytillkomna besvär och sådana som uppstått under tidigare år. ISA består av nytillkomna besvär som rapporterats som arbetskada. Vibrationsskador är ofta av bestående karaktär och det är troligt att skillnaden i mätmetod är av stor betydelse. Det är vidare troligt att intervjuformen innebär att Arbetsorsakade besvär fångar upp lindriga obehag i högre grad än en undersökning som bygger på ett aktivt anmälningsförfarande.

2.11 Sjukdomar orsakade av smitta

Av de arbetsjukdomar som anmäldes under år 2004 har 199 uppgivits vara orsakade av smitta och två tredjedelar avser kvinnor. Flest anmälningar gäller yrkesgruppen undersköterskor, sjukvårdsbiträden m.fl. Infektioner eller besvär från matsmältningsorganen har ofta blivit följden. I anmälan anges oftast att olika typer av bakterier, virus eller parasiter har orsakat sjukdomen.

När det rör sig om stick- och skärskador registreras skadan som arbetsolycka om det inte av anmälan klart framgår att en sjukdom blivit följden.

Arbetskadestatistiken baseras på summeringar av de anmälningar som lämnats in till försäkringskassan. Vid försäkringskassans fortsatta bedömning av en sjukdom orsakad av smitta så omfattas endast vissa typer av sjukdomar av arbetsskadeförsäkringen. Det rör sig om sjukdomar som man fått vid arbete med smittämnet i laboratorium, samhällsfarlig sjukdom och vissa specificerade sjukdomar som man ådragit sig t.ex. vid arbete på sjukhus. De närmare detaljerna framgår av smittskyddslagen och dess bilagor.

Arbetsmiljöverket utför på beställning specialbearbetningar av primärmaterial. Enskilda forskare eller andra intressenter kan även erhålla avidentifierade uppgifter på lämpligt datamedium. Specialbearbetningarna görs till självkostnadspris. Vidare kan information om arbetsskador fås i de faktablad och rapporter som tas fram. En stor del av detta material publiceras även på Arbetsmiljöverkets hemsida www.av.se

3 Arbetsskador bland ej förvärvsarbetande

Arbetsmiljölagen gäller skolelever från och med förskoleklasserna. Däremot gäller arbetsskadeförsäkringen först från och med årskurs 7 och endast när eleven i sin utbildning utför arbete som liknar det som "vanligen utföres vid förvärvsarbete". Det anmäls emellertid arbetsskador bland studerande även om dessa inträffat under andra tillfällen än de som omfattas av arbetsskadeförsäkringen. Även dessa anmälningar registreras. Oavsett om eleverna omfattas av arbetsskadeförsäkringen eller inte så räknas studerande inte som förvärvsarbetande. Av det skälet redovisas studerande

separat i detta avsnitt och ingår inte i redovisningen i kapitel 1 och 2.

Värnpliktiga, hemvärnsmän och lottor samt personer som medverkar i civilförsvaret eller räddningstjänst omfattas inte av arbetsskadeförsäkringen. Det gör inte heller intagna på kriminalvårdsanstalt eller de som dömts till samhälls- eller ungdomstjänst. Samtliga dessa grupper är dock försäkrade enligt lagen om statligt personskadeskydd som gäller även under resor och fritid. Men inte heller dessa kategorier räknas som förvärvsarbetande och ingår därför inte i redovisningen i kapitel 1

Tabell 3.1
Anmälda arbetsskador bland icke förvärvsarbetande efter personkategori, skadetyper och kön år 2004

	Arbetsolyckor			Arbetssjukdomar		
	Män	Kvinnor	Totalt	Män	Kvinnor	Totalt
Värnpliktiga, under tjänstgöring eller på fritid	722	53	775	333	40	373
Övriga enligt LSP¹	94	11	105	9	1	10
Personer i arbetsmarknadsåtgärder	287	128	415	68	50	118
Studerande	174	144	318	11	9	20

1) Personer som omfattas av lagen om statligt personskadeskydd. I gruppen ingår bl.a. hemvärnsmän, lottor och interner.

Källa: AV/ISA

och 2. Lagen om statligt personskadeskydd gäller ytterligare några kategorier än de ovan nämnda. För en fullständig redovisning se Lag (1977:265) om statligt personskadeskydd.

Under 2004 gjordes 338 arbetsskadeanmälningar bland studerande vilket är något fler än året innan.

De 1 148 anmälda arbetsskadorna bland värnpliktiga är en minskning med omkring en femtedel. En förändrad anmälningsbenägenhet kan naturligtvis bidra till att antalet anmälningar förändras mellan år och över tid, liksom att antalet värnpliktiga har bli-

vit färre. Fyra dödsolyckor inträffade bland värnpliktiga under 2004. Två värnpliktiga förolyckades när den stridsbåt de färdades i blev påkörd. En värnpliktig tog sitt liv. Den fjärde dödsolyckan inträffade under fritid.

Det anmäldes 338 arbetsskador bland personer i arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Från och med 2002 redovisas i detta avsnitt anmälda skador även i de fall personen fått lön. Tidigare räknades avlönade personer i arbetsmarknadspolitiska åtgärder som arbetstagare. En dödsolycka bland personer i arbetsmarknadspolitiska åtgärder har rapporterats.

Tabell 3.2
Anmälda arbetsolyckor bland icke förvärvsarbetande efter avvikelse, personkategori och kön år 2004

	Värnpliktiga		Övriga enligt LSP ¹		Personer i arbetsmarknadsåtgärder		Studerande	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
EI, brand, explosion	18	-	1	-	2	2	4	-
Fall av person	131	15	14	2	75	42	22	42
Förlorad kontroll över maskin, transportmedel, verktyg, föremål eller djur	180	14	40	4	120	39	77	48
Läckage, utströmning	7	-	1	-	2	1	1	1
Ras, fall, bristning av föremål	20	-	3	-	32	12	11	1
Kroppsrorelse med belastning	181	18	16	3	38	18	17	23
Kroppsrorelse utan belastning	52	2	2	1	7	5	15	5
Våld, angrepp, hot, etc.	106	2	16	1	7	9	24	23
Övrigt, oklart	27	2	1	-	4	-	3	1
Totalt	722	53	94	11	287	128	174	144

1) Personer som omfattas av lagen om statligt personskadeskydd. I gruppen ingår bl.a. hemvärnsmän, lottor och interner.

Källa: AV/ISA

Tabell 3.3

Anmälda arbetssjukdomar bland icke förvärvsarbetande efter misstänkt orsak, personkategori och kön år 2004

	<u>Värnpliktiga</u>		<u>Övriga enligt LSP¹</u>		<u>Personer i arbetsmarknadsåtgärder</u>		<u>Studerande</u>	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Belastningsfaktorer	171	26	1	1	44	37	7	6
Organisatoriska eller sociala faktorer	6	2	2	-	8	5	1	1
Kemiska/biologiska ämnen eller produkter	14	3	-	-	11	4	1	2
Buller	100	6	2	-	4	1	-	-
Övrigt, oklart	42	3	4	-	1	3	2	-
Totalt	333	40	9	1	68	50	11	9

1) Personer som omfattas av lagen om statligt personskadeskydd. I gruppen ingår bl.a. hemvärnsmän, lottor och interner.

Källa: AV/ISA

4 Statistikens omfattning och innehåll

4.1 Omfattning och grundmaterial

Denna publikation baseras på arbetsolycksfall som inträffat under år 2004 och arbetsjukdomsfall som registrerats under 2004. För både arbetsolyckorna och arbetssjukdomarna gäller att de uppgifterna som redovisas ska vara registrerade senast den 3 februari 2006.

Statistiken omfattar i första hand följande arbetsskadeanmälningar:

- Arbetsolyckor med sjukfrånvaro under minst en dag
- Arbetssjukdomar oberoende av sjukskrivning

I publikationen presenteras i huvudsak bara skador som drabbat förvärvsarbetande, dvs. personer som får ekonomisk ersättning för utfört arbete. Det innebär arbetsskador bland arbetstagare, liksom de som drabbat egenföretagare (och medarbetande familjemedlemmar). Skyldighet att anmäla arbetsskada regleras bl.a. av Lag om arbetsskadeförsäkring (LAF), se vidare avsnitt 4.4.

De dödsfall som redovisas i statistiken är dels personer som avlidit i direkt anslutning till arbetsolyckan, dels personer som avlidit av skadan vid en senare tidpunkt men där olycksfallet inträffat under 2004. När det gäller dödsolyckor kan det även ingå fall som

Arbetsmiljöverket fått kännedom om på annat sätt än via arbetsskadeanmälan, exempelvis via tidningsartiklar eller anmälningar enligt 2§ Arbetsmiljöförordningen.

Arbetsskadeanmälan

Grundmaterialet för statistiken är de uppgifter som lämnas i arbetsskadeanmälan (se bilaga 1). Utformning och innehåll i blanketten för anmälan är fastställd av Riksförsäkringsverket (nu Försäkringskassan) efter samråd med Arbetsmiljöverket. Under 2001 togs en ny och omarbetad blankett för anmälan om arbetsskada i bruk. Av arbetsskadorna för 2004 har drygt nio av tio anmälts på den nya blanketten.

Arbetsskadeblanketten ger uppgifter om den skadade och dennes yrke, anställningsform, arbetsgivare, skadans omfattning, olycksförlopp och misstänkta orsaker. Vidare finns uppgifter om var och när skadan inträffade samt vid vilket företag och arbetsställe som den skadade var verksam. Det finns också en fri beskrivning av hur skadan uppstått samt vilka maskiner, redskap, material eller annan utrustning som haft betydelse för skadans uppkomst.

En arbetsskadeanmälan ska enligt Förordning (1977:284) om arbetsskadeförsäkring och statligt personskadeskydd göras om skadan

har medfört eller kan antas medföra rätt till sjukvårdsersättning eller sjukpenning från den allmänna försäkringen eller arbetsskadeförsäkringen. Vidare ska en anmälan göras när skadan har medfört eller kan antas medföra rätt till rehabiliteringsersättning från den allmänna försäkringen eller sjuklön enligt lagen om sjuklön samt om skadan har föranlett eller kan antas föranleda sveda och värk, lyte eller annat stadigvarande men. Om den skadade är arbetstagare skall anmälan göras av arbetsgivaren eller den som på arbetsgivarens vägnar förestår arbetet. Egenföretagare skall själv anmäla arbetsskada till Försäkringskassan. Skyddsombudet och om möjligt den skadade bör genom underskrift intyga att de tagit del av innehållet i anmälan. I en del fall föreligger olika uppfattning om skadans uppkomst och orsaker. En underskrift innebär dock inte att man godkänner de uppgifter som lämnas i anmälan.

Sysselsättningsuppgifter

För att kunna beräkna relativa frekvenser krävs uppgifter om den sysselsatta befolkningen. Uppgifter om antal förvärvsarbetande fördelat på kön, ålder och näringsgren har hämtats från den registerbaserade arbetsmarknadsstatistiken (Rams) som sammanställs av SCB.

Sysselsättningsuppgifterna i Rams baseras bl.a. på följande register:

- Register över totalbefolkningen (RTB)
- Kontrolluppgiftsregistret
- Inkomst och förmögenhetsregistret (IoF)
- Företagsdatabasen(FDB), tidigare CFAR

I Rams är det uppgifter om arbetad tid i november månad det aktuella året som i första hand avgör om en person ska räknas som förvärvsarbetande. Saknas uppgift om arbetad tid utgår man istället från inkomstuppgifterna, som kommer från de kontrolluppgifter som företagen lämnar till de anställda och till skattemyndigheten.

En av förutsättningarna för att de relativa frekvenserna ska bli korrekta är att de sysselsatta klassificeras på ett likartat sätt i både ISA

som Rams, bl.a. i fråga om förvärvsarbete och näringsgrenstillhörighet. Mer om överensstämmelsen mellan dessa båda register presenteras i avsnitt 4.7 på sidan 47.

I syfte att snabba upp publiceringen av Rams har SCB gjort vissa metodförändringar fr.o.m. 2004. Dessa förändringar har inneburit att antalet redovisade förvärvsarbetande ökat med 1,8 procent. I första hand är det egenföretagarna som blivit fler och därmed är effekterna av metodomläggningen störst i näringsgrenar med många egenföretagare. Sålunda påverkas jämförbarheten med tidigare år för exempelvis näringsgrenen Jordbruk, jakt och fiske.

I publikationen används i vissa fall även uppgifter från SCB:s arbetskraftsundersökningar (AKU) för beräkning av relativa frekvenser. Detta gäller i första hand vid redovisning av utvecklingen av anmälda arbetsskador, men data från AKU har även använts för beräkning av relativa frekvenser för anmälda arbetsolyckor och arbetssjukdomar i olika yrkesgrupper. AKU bygger på stickprov ur befolkningen, vilket innebär att de tal som redovisas är skattade värden. Uppgifterna i AKU har således en osäkerhet, som bl.a. beror på storleken på respektive redovisningsgrupp. De relativa frekvenser som beräknats med hjälp av uppgifterna i AKU kommer alltså att ha motsvarande grad av osäkerhet som i AKU. Jämförelsen av relativa frekvenser har därmed i denna publikation begränsats till yrken med minst 5 000 sysselsatta. Detta innebär att det kan finnas yrken med höga risker, men som inte redovisas då de har för få verk samma enligt AKU.

4.2 Nytt system för rapportering och registrering

Från och med år 2002 anmäls och registreras arbetsskadorna på nytt sätt. Anmälan ska numera skickas direkt från arbetsgivaren till maskinell skanning och registrering. Detta innebär att några kompletteringar inte längre görs direkt i arbetsskadeanmälan på Försäkringskassan, t.ex. i fråga om sjukskrivning. Vidare har det 2002 införts nya definitioner och ett flertal nya variabler och klassifikationer, se vidare avsnitt 4.5.

Registrering och klassificering

Det nya registreringsystemet som infördes 2002, är anpassat till den nya arbetsskadeblanketten och riktlinjerna från EU. Blanketterna skannas och i samband med detta registreras vissa uppgifter maskinellt, t.ex. personnummer och skadedatum. Vid den senare manuella kodningen görs viss granskning och upprättning av de maskinellt registrerade uppgifterna. Den manuella kodningen består av att klassificera fritext till koder. Detta görs t.ex. för yrkesuppgifter samt för den fria beskrivningen av händelseförloppet som finns i arbetsskadeanmälan.

Redovisning efter år

Arbetsolyckorna förs som tidigare till det år skadan inträffade. För arbetssjukdomarna ändrades däremot rutinerna i samband med införandet av skanning. I stället för tidpunkten när arbetsgivaren daterar anmälan bestäms året numera av tidpunkten när blanketten skannas. Detta påverkar dock redovisningen huvudsakligen bara för de anmälningar som görs i anslutning till ett årsskifte.

Jämförbarhet över tid

En studie visade att det tidigare förekom en genomsnittlig eftersläpning på ca 180 dagar från det att en skada inträffat och tills dess den fanns inregistrerad i systemet. Denna tid var fördelad ungefär lika mellan arbetsgivare, Försäkringskassa och registreringen på Arbetsmiljöverket. När anmälan numera kan gå direkt från arbetsgivare till skanning/registrering utan att passera Försäkringskassan, blir eftersläpningen avsevärt kortare. Detta har inneburit förutsättningar för att kunna snabba upp publiceringen av statistiken, samtidigt som bortfall av administrativ karaktär sannolikt minskat. Fortfarande kommer emellertid många anmälningar in via Försäkringskassan, men dessa anmälningar skickas normalt direkt vidare till skanning.

För arbetsolycksfall görs manuell kodning och komplettering vanligtvis endast i de fall då det är fråga om sjukfrånvaro under minst en dag, vilket är de olyckor som huvudsakligen redovisas i den aktuella publikationen. Före 2002 registrerades och publicerades även

vissa arbetsolyckor utan frånvaro. Det gällde tandskador, akut hörselnedsättning samt psykisk reaktion (vid hot, rån etc.). Av de arbetsolyckor som redovisades i den officiella statistiken för 2001 har ca en tiondel inte lett till någon sjukfrånvaro. I de trender avseende arbetsolyckor som presenteras i denna publikation, har uppgifterna för 2001 och tidigare korrigerats för att bli mer jämförbara med de senare siffrorna.

Det är också viktigt att komma ihåg att jämförbarheten över tid kan påverkas av att benägenheten att göra arbetsskadeanmälan förändras. Detta kan ha många olika förklaringar, t.ex. förändringar i sjukförsäkringsystemen, kampanjer och uppmärksamhet i medierna för olika arbetsmiljöfrågor.

4.3 Syfte och historik

Det har funnits officiell statistik över olycksfall i arbetet sedan 1906. Från och med 1918 fick Riksförsäkringsanstalten (sedermera Riksförsäkringsverket) ansvaret för statistiken. Denna statistik publicerades fr.o.m. år 1955 i serien Sveriges officiella statistik (SOS) under benämningen "Yrkesskador år xx". Statistiken hade två syften. Dels var den underlag för försäkringsavgifterna (som skulle motsvara riskerna i de olika arbetena), dels låg den till grund för åtgärder för att minska antalet olycksfall. 1971 ersattes de graderade avgifterna med en enhetlig avgift. Den 1 juli 1977 upphörde lagen om yrkesskadeförsäkring att gälla och lagen om arbetsskadeförsäkring trädde i kraft. Yrkesskadestatistikens sista redovisningsperiod var därför januari-juni 1977.

Under tiden 1972-1976 arbetade en utredning med yrkesskadestatistikens utformning. Som ett resultat av utredningens förslag (SOU 1976:17) beslöt statsmakterna att dåvarande Arbetskyddsstyrelsen (nu Arbetsmiljöverket), i samarbete med Statistiska centralbyrån, med utgångspunkt i det s.k. informationssystemet om arbetsskador (ISA) skulle sammanställa statistik över arbetsskador, som inträffat under år 1979 och senare. Sedan 1994 är Arbetsmiljöverket ensam statistikansvarig myndighet för den officiella arbetsskade- och arbetsmiljöstatistiken.

Ett viktigt syfte med ISA-registret är att utgöra ett underlag för det förebyggande arbetsmiljöarbetet. Statistik från registret används centralt inom Arbetsmiljöverket för bland annat planering, prioritering och som underlag i föreskriftsarbetet samt för uppföljning av effekter av utfärdade föreskrifter eller andra arbetsmiljöåtgärder. Inom Arbetsmiljöinspektionen används uppgifterna främst som underlag vid planering och prioritering av verksamheten och vid inspektioner på arbetsplatser samt för att följa effekter av vidtagna åtgärder. Andra användare av arbetsskadestatistik är t.ex. näringsdepartementet, arbetsmarknadens parter, branschorganisationer, företagshälsovård samt arbetslivs- och arbetsmarknadsforskare.

Den officiella arbetsskadestatistiken omfattar:

- Preliminär årssammanställning, som ger en grov bild av utvecklingen med relativa frekvenser på övergripande nivå. Den preliminära sammanställningen för 2004 offentliggjordes i maj 2005 och en preliminär sammanställning för 2005 utkommer i maj 2006
- Slutlig årsstatistik som innehåller tabeller med uppgift om bl.a. antal förvärvsarbete och sjukfrånvaro för att ge underlag för jämförelser av risker mellan olika näringsgrenar

Sverige redovisar uppgifter om arbetsolyckor med mer än tre frånvarodagar och arbetssjukdomar enligt särskild lista till EU:s statistikorgan Eurostat. Vidare lämnas uppgifter om anmälda arbetsskador till ILO. Uppgifterna som levereras till Eurostat respektive ILO baseras på Arbetsmiljöverkets Informationssystem om arbetsskador (ISA).

4.4 Arbetsskadeförsäkringen

Alla som förvärvsarbetar omfattas av Lag (1976:380) om arbetsskadeförsäkring (LAF). Försäkringen gäller också den som genomgår utbildning i den mån utbildningen medför särskild risk för arbetsskada. Värnpliktiga, intagna vid kriminalvårdsanstalt m.fl. omfattas

av Lag (1977:265) om statligt personskadeskydd (LSP), som utöver tjänstgöring eller intagning också gäller under fritid. Arbetsgivare eller arbetsföreståndare som fått kännedom om inträffad arbetsskada är skyldig att anmäla skadan till Försäkringskassan. Annan försäkrad än arbetstagare skall själv göra arbetsskadeanmälan.

Som arbetsskada räknas enligt arbetsskadeförsäkringen skada till följd av olycksfall eller annan skadlig inverkan i arbetet. Även skador till följd av olycksfall under den vanliga och direkta färden till eller från arbetet omfattas av försäkringen. Den 1 juli 2002 ändrades arbetsskadeförsäkringen med nya beviskrav som syftar till en mildare bedömning. Denna förändring väntas leda till att benägenheten att göra anmälan ökar, framför allt för arbetssjukdomar.

Försäkringskassan kan göra en särskild utredning om en formell ansökan om ersättning inkommer. Ersättning från arbetsskadeförsäkringen kan i första hand vara aktuell för skador som lett till bestående nedsättning av arbetsförmågan (livräntefall). För många av arbetsskadorna finns dock inga ekonomiska incitament att göra en arbetsskadeanmälan då ersättningsnivån vid övergående besvär från en arbetsskada inte skiljer sig från den som gäller för ohälsa av andra orsaker.

4.5 Klassificering och registrering

Det nya registreringssystemet som infördes 2002, är anpassat till den nya arbetsskadeblanketten och rekommendationer från EU:s statistikbyrå Eurostat. Personal hos Arbetsmiljöverket läser direkt från bildskärmen den information som ska kodas från de skannade arbetsskadeblanketterna. En del uppgifter på blanketten är redan maskinellt inlästa när anmälan når Arbetsmiljöverket.

Anställningsform

Genom variabeln anställningsform skiljer man bl.a. på anställda (fast eller tidsbegränsad), egenföretagare, studerande samt värnpliktiga och andra försäkrade. Kategorin Förvärvsarbete består av både anställda och egenföretagare.

Avvikelse

Ett olycksfall i arbetet föregås ofta av att något onormalt eller oförutsett inträffar. Det kan exempelvis röra sig om utströmning av vätska, kontrollförlust över en maskin eller ett fordon, material som brustit och våld eller hot från annan person. Syftet med variabeln Avvikelse är att ange det som avvikit från det normala innan olyckstillfället och som därmed har orsakat eller varit en bidragande faktor till skadan. Händelse (som kodades fram till 2001) och Avvikelse beskriver olycksförloppet på olika sätt. Om exempelvis en person faller ner från en stege på grund av att stegen gått sönder skulle avvikelser normalt sett bli bristning. Däremot skulle denna typ av olycka betraktas som en fallolycka enligt den tidigare kodningen av händelse. Klassificering av Avvikelse bygger på rekommendationer från Eurostat och har två nivåer. I publikationen redovisas Avvikelse i huvudsak på grov nivå (1-siffernivå).

Besvär

Variabeln kodas manuellt för arbetssjukdomarna. Den ger en grov beskrivning av de besvär som uppgivits i anmälan och görs utifrån en egen klassifikation och har sin grund i den indelning som finns i sjukdomsklassifikationen ICD-10.

Exponeringsfaktor

Variabeln kodas för arbetssjukdomarna och beskriver mer i detalj den exponering i arbetet som bidragit till skadan och är ett komplement till variabeln Misstänkt orsak (se nedan). Det kan exempelvis gälla kemiska ämnen, organisatoriska faktorer eller någon form av belastningsfaktor. Upp till fem olika exponeringsfaktorer kan kodas för en skada. Klassifikationen har tagits fram inom Eurostat.

Kontakt (skadesätt)

Från och med 2002 kodas variabeln Kontakt för arbetsolyckorna. Denna variabel beskriver på vilket sätt den skadade kommit i kontakt med den skadliga faktorn. Även kontakt grundas på en klassifikation som rekommenderas av Eurostat och har två nivåer. I publikationen redovisas uppgifter om kontakt i huvudsak på grov nivå (1-siffernivå).

Misstänkt orsak

Denna variabel ger grov information om vilka förhållanden i arbetet som orsakat arbetssjukdomar, t.ex. belastningsfaktorer, buller, vibrationer, kemiska ämnen, organisatoriska eller sociala faktorer. Klassifikationen för misstänkt orsak har tagits fram inom Arbetsmiljöverket och reviderades senast 2002.

Näringsgren

I arbetsskadestatistiken anges näringsgren på arbetsställenivå. Med arbetsställe menas i praktiken all verksamhet vid en viss adress. Rörliga verksamheter (t.ex. transporter) och tillfälliga arbetsplatser (t.ex. anläggningsarbete), hänförs normalt till det arbetsställe varifrån de administreras. Redovisningen av näringsgren sker enligt Standard för svensk näringsgrensindelning (SNI2002), som baseras på EUs reviderade näringsgrensstandard NACE Rev.1.1.

Sjukfrånvaro

Uppgifter om trolig sjukfrånvaro till följd av skadan fås via uppgifter som lämnas i arbetsskadeanmälan. Detta ger en grov uppfattning om frånvaron för arbetsskadorna då längden anges i intervall, där exempelvis en av klasserna består av skador med frånvaro längre än 14 dagar. Uppgifter om trolig frånvaro som lämnas i anmälan är också preliminär, då det oftast är först senare som den fulla effekten av skadan är känd. I arbetsskadeanmälan kan även lämnas uppgift om antalet dagar med sjuklön. I efterhand har mer exakta uppgifter om sjukfrånvaron erhållits för vissa av arbetsskadorna för 2004 genom samkörningar mot Försäkringskassans register gällande sjuklön och sjukpenning. I denna publikation redovisas bara övergripande uppgifter om sjukfrånvaron, se vidare avsnitt 4.7 sidan 46.

Skadans art

Variabeln kodas för arbetsolyckorna och bygger på en klassificering som rekommenderas av Eurostat. Klassifikationen har två nivåer, men i publikationen redovisas uppgifter bara på den grövsta nivån som består av tio grupper.

Typ av skada

Arbetskadorna indelas i arbetsolycksfall, färdolycksfall och arbetssjukdomar enligt följande;

Arbetsolycksfall är olycksfall som inträffat på arbetsplatsen eller på annan plats, där den skadade vistats i eller för arbetet; även under resor i tjänsten

Färdolycksfall är olycksfall som inträffat under den direkta dagliga färden till eller från arbetet

Arbetssjukdomsfall är skador som uppkommit genom annan skadlig inverkan än olycksfall, t.ex. förslitningsskador, allergier och hörselskador

När det gäller ett olycksfall kan man oftast ange en specifik händelse som gett upphov till de aktuella besvären. En arbetssjukdom uppstår däremot under en längre tid och någon mer exakt tidpunkt då besvären debuterade kan oftast inte anges.

En olycka i arbetet eller i samband med färd till eller från arbetet med fler skadade personer redovisas i statistiken efter de skadade personerna och inte som en olycka.

Yrke

Yrke redovisas i arbetsskadestatistiken enligt Standard för svensk yrkesklassificering (SSYK), som utgår från den internationella yrkesstandard ISCO-88. Klassifikationen bygger på vilken typ av arbete som utförs och de kvalifikationer som krävs att utföra detta arbete. Nuvarande klassifikation har använts för arbetsskadorna från och med 1997.

Yttre faktor

Variabeln beskriver vilken yttre faktor (verktyg, maskin, fordon, föremål etc.) som använts och som bidragit till en arbetsolycka. Variabeln kodas med hjälp av en klassifikation som tagits fram inom Eurostat och har fyra nivåer, medan det i huvudsak är den grävsta nivån (1-siffernivån) som presenteras i den aktuella publikationen.

Ålder

Beräkning av ålder för de personer som anmält arbetssjukdomar baseras på skillnaden

mellan födelsedatum och den tidpunkt då anmälan registrerades. För arbetsolyckorna är det förutom födelsedatum skadetidpunkten som avgör åldern.

4.6 Statistiska mått

Risken för arbetskada i olika näringsgrenar, åldrar etc. har beräknats genom att ställa antal anmälda skadefall i relation till antal förvärvsarbete. Vanligtvis används som uttryck för den relativa frekvensen antal fall per 1 000 förvärvsarbete. Den relativa frekvensen (r_f = antal fall per 1000 förvärvsarbete) för en viss kategori (i), t.ex. viss åldersgrupp, beräknas på följande sätt:

$$r_{fi} = (a_i / s_i) * 1000;$$

där a_i = antal anmälda fall i kategori i och

s_i = antal förvärvsarbete i kategori i

I vissa fall är den relativa frekvensen baserad på skador som anmälts under mer än ett år. Då har antalet sysselsatta summerats, vilket innebär att den framräknade relativa frekvensen blir ett medelvärde över de aktuella åren.

Vid beräkning av den relativa frekvensen för en näringsgren ingår såväl arbetare som tjänstemän och egenföretagare. Denna relativa frekvens tar inte heller hänsyn till eventuella skillnader i antalet arbetade timmar. Eftersom andelen deltidsarbete är olika stor inom olika näringsgrenar (eller åldersgrupper) måste jämförelse mellan näringsgrenar (eller åldersgrupper) göras med viss försiktighet.

Den relativa frekvensen påverkas lika mycket av lätta som av svåra skadefall. Vill man även ta hänsyn till hur allvarliga skadorna är kan man använda andra mått. I denna publikation redovisas som mått på svårigheten antalet fall med frånvaro mer än 14 dagar. För arbetsolyckor redovisas även antalet dödsfall. När det gäller arbetssjukdomar är uppgifter om dödsfall alltför osäker för att presenteras på grund av en betydande underrapportering.

4.7 Kvalitetsredovisning

Statistiken beskriver ett inflöde av arbetsskadeanmälningar, dvs. för att en skada skall ingå i statistiken krävs att en anmälan gjorts

till Försäkringskassan. Statistikens kvalitet beror av dels registrets täckningsgrad, dvs. hur mycket av den "verkliga" förekomsten av arbetsskador som ingår i registret, dels kvaliteten hos de enskilda uppgifterna. Täckningsgraden beror i sin tur på såväl formella avgränsningar som på en underrapportering av arbetsskador.

Formella avgränsningar

Registreringen av arbetsskador i ISA följer i huvudsak arbetsskadeförsäkringens anmälningsrutiner och arbetsskadebegrepp (se avsnitt 4.4).

Detta innebär i korthet att:

- skadan skall omfattas av arbetsskadebegreppet enligt LAF/LSP
- den skadade skall tillhöra sådan personkrets som omfattas av LAF/LSP

Detta innebär att vissa skadefall som inträffat i arbetet ej ingår i den statistiska redovisningen. Skador som kan uteslutas är sådana som inträffat under förhållanden som inte är att betrakta som förvärvsarbete. Vidare ingår i regel inte skada på tredje person samt smittsamma sjukdomar utöver vissa som angivits i smittskyddslagen.

Å andra sidan ingår i arbetsskadebegreppet vissa skador där sambandet med arbetet kan ifrågasättas. Detta gäller t.ex. skador som uppkommit i samband med lek, idrott eller dylikt. Tidigare undersökningar har visat att dessa beträffande arbetsolycksfallen bara utgör ca 3 procent av samtliga anmälningar och är då i flertalet fall skador bland t.ex. barnstugepersonal, poliser eller brandmän.

Bortfall

Med bortfall avses de skador som formellt sett borde ingå i registret men som inte återfinns där. Detta bortfall kan uppstå i två led, nämligen:

- Bortfall genom att ingen anmälan görs (underrapportering)
- Bortfall i den efterföljande hanteringen (administrativt bortfall)

Ett rapporteringssystem av denna art är känsligt för förändringar i lagar, sjukförsäkringssystem och för kampanjer. Lokalt aktiva fackföreningar kan exempelvis höja anmälningsfrekvensen väsentligt, vilket kan ge upphov till konstlade skillnader mellan såväl olika regioner eller branscher som mellan olika sjukdomstyper. Ett exempel på hur statistiken kan påverkas är de anmälningskampanjer som bedrevs under 1993 i samband med förändringarna i arbetsskadeförsäkringen och som ledde till extremt många anmälningar av arbetssjukdomar under maj och juni månad detta år.

I praktiken kan det också vara svårt att dra enhetliga gränser mellan olycksfall och sjukdom. Detta är särskilt påtagligt i fråga om belastningsskador där gränsen mellan olycksfallsskador och förslitningsskador är flytande. En skada som anses ha uppkommit genom överbelastning av kroppsdel vid ett tungt lyft, kan mycket väl vara orsakad av flera års tungt arbete. Det kan vara en tillfällighet att besvären visar sig just i samband med det aktuella lyftet. Regeln vid registrering i ISA är att belastningsskador klassificeras som olycksfall då någon akut händelse inträffat som bidragit till skadan eller om skadan kan hänföras till en bestämd tidpunkt. Gradvis tilltagande besvär klassificeras som arbetssjukdom.

Tre olika jämförande studier har gjorts mellan ISA och urvalsundersökningen Arbetsorsakade besvär. Även om de två källorna inte är jämförbara kan det vara intressant att göra vissa jämförande studier. Till skillnad från ISA, som mäter ett inflöde av inträffade och rapporterade skador, visar urvalsstudierna ett bestånd av både nyare och äldre skador. Detta är en viktig förklaring till att urvalsstudiernas resultat visar på avsevärt högre nivåer än ISA, framför allt beträffande arbetssjukdomar.

Den senaste jämförelsen omfattade sex årgångar av besvärsundersökningen (1995-2000) och resultatet finns redovisat i rapporten Informationssystemet om arbetsskador och undersökningen om arbetsorsakade besvär. En jämförande studie (Rapport 2003:5 i SCBs serie Bakgrundsfakta till Arbetsmarknads- och Utbildningsstatistiken). Studien för åren 1995-2000 visade att anmälningsgraden, dvs.

andelen som uppgivit arbetsorsakade besvär och som fanns i ISA, var för arbetsolyckor 55 procent och för besvär av andra orsaker 23 procent. Anmälningsgraden varierar med avseende på olika bakgrundsfaktorer, t ex är den högre för män än för kvinnor, högre för fall med sjukfrånvaro och ökar med stigande ålder. För arbetsolyckor med sjukskrivning skattades det administrativa bortfallet till 18 procent och för andra förhållanden i arbetet till 25 procent. Med administrativt bortfall avses arbetsorsakade besvär där den svarande uppgivit att det gjorts en arbetsskadeanmälan trots att skadan saknas i ISA. När det gäller det administrativa bortfallet bör detta ha minskat från och med 2002 då anmälan ska gå direkt från arbetsgivaren till skanning och registrering.

Uppgifternas kvalitet på anmälan

Kvaliteten på de inkommande anmälningarna varierar mycket. Dessutom varierar uppgiftskvaliteten kraftigt också mellan de olika uppgifterna på anmälan. Ett förhållande som kan påverka uppgiftskvaliteten är den långa eftersläpning som ofta föreligger mellan tidpunkten för skadan och tidpunkten för anmälan från arbetsgivaren, då denna eftersläpning ofta kan vara en följd av att man dröjt med att utreda skadefallet. Av arbetsolyckorna 2004 hade hälften anmälts inom ca 45 dagar, medan 90 procent var anmälda inom ca fem månader. För arbetssjukdomar är tiden från skadetillfället/visandedagen till anmälan betydligt längre än för arbetsolyckorna (hälften inom ca 200 dagar och 90 procent inom ca 3 år). Förklaringen till detta är framför allt att det vid arbetssjukdom ofta rör sig om tilltagande besvär och att det som regel är först när besvären blir mer påtagliga som man gör en arbetsskadeanmälan. I anmälan kan det vara tidpunkten då besvären först visade sig som man anger som skadedatum. Det kan också vara datum för första sjukskrivning för skadan eller då man besökt läkare.

Tillförlitligheten i kodning

Statistiken bygger på de anmälningar av arbetsskador som görs och de uppgifter som lämnas i respektive anmälan. Felaktigt registrerade uppgifter beror på brister i det

underlag som lämnats i anmälan eller på felaktigheter som har att göra med svårigheter att tolka och registrera uppgifterna.

I syfte att hålla en så hög kvalitet som möjligt i de registrerade uppgifterna görs löpande genomgång av innehållet i registret. Den personal som svarar för inkodningen i systemet får också fortlöpande instruktioner och utbildning i kodningsfrågor och de klassifikationer som används.

Vanliga orsaker till felaktigheter i registret är:

- felaktiga uppgifter i anmälan
- ofullständigt ifyllda anmälningsblanketter
- maskinellt svårtolkade uppgifter
- manuellt svårtolkade uppgifter
- fel i den manuella kodningen av informationen

När det gäller den manuella kodningen så handlar den i första hand om att översätta text till koder. I vissa fall kan flera olika koder vara aktuella och då handlar det om att göra en bedömning av vilket alternativ som bäst passar in på den aktuella skadan. Att göra ett korrekt val försvåras naturligtvis av att blanketterna ibland är ofullständigt ifyllda respektive att uppgifterna är svårtolkade.

En del fel kan lokaliseras via systematiska genomgångar av den kodade informationen och sådana felaktigheter i registret rättas då upp. Vissa typer av fel upptäcks bara genom att studera de enskilda arbetsskadeanmälningarna och detta kan av förklarliga skäl bara göras i begränsad omfattning, t ex vid misstanke om att den registrerade informationen inte är korrekt.

Vissa av de variabler som redovisas för arbetsolyckorna har varit föremål för en begränsad kontrollkodning. Den omfattande ett slumpmässigt urval om 400 arbetsolyckor som inträffade under år 2004. Analysen av kontrollkodningen bestod av att jämföra den kod som satts vid den ursprungliga kodningen med den kod som satts vid kontrollkodningen.

Variabeln Avvikelse kodas på 2-siffernivå,

men redovisas i publikationen huvudsakligen på 1- siffernivå. I åtta fall av tio överensstämde kontrollkoden med den kod som sattes vid den ursprungliga kodningen om jämförelsen görs på den nivå som visas i exempelvis tabell 3 i tabelldelen. En av stötestenarna var att välja mellan Fall av person och Kroppsrörelse med fysisk överbelastning. Ett annat problem var att kunna avgöra om det är en maskin/verktyg etc. eller ett föremål som orsakat olyckan. Det senare problemet påverkar dock inte den aktuella statistiken i någon nämnvärd grad då de olika alternativen ingår i samma huvudgrupp.

Variabeln Kontakt kodas också på 2-siffernivå, men redovisas i publikationen bara på den första nivån. På denna grova nivå rådde överensstämmelse i nio fall av tio. Variabeln Anställningsform hade vid kontrollkodningen av 2004 års olycksfall en nästan total överensstämmelse och Skadans art hade en överensstämmelse i nästan åtta fall av tio på den grova nivå som visas i publikationen.

Även arbetssjukdomarna har varit föremål för en begränsad kontrollkodning. Denna omfattade 400 slumpmässigt valda anmälningar för 2004. När det gäller variabeln Orsak, uppgick överensstämmelsen mellan kontrollkod och ursprunglig kod till 97 procent. För variabeln besvär stämmer den ursprungliga åsatta koden med kontrollkodarens uppfattning i närmare nio fall av tio.

Det är viktigt att komma ihåg att avvikelseprocenten som observeras vid en kontrollkodning av detta slag normalt är högre än den faktiska felprocenten. I vissa fall kan kontrollkoden vara felaktig medan ursprunglig kod är riktig, men även detta räknas som en avvikelse vid den maskinella jämförelsen. Å andra sidan finns en möjlighet att samma felaktiga kod kan ha satts vid såväl kontrollkodningen som vid den ursprungliga kodningen.

Ett av problemen när det gäller att sätta en korrekt kod är brister i informationsinnehållet i anmälan samtidigt som de detaljerade klassifikationerna som används kräver tämligen ingående kunskaper om omständigheterna kring skadan. Svårigheter och fel i

den kodade informationen som upptäcks möts med insatser i form av utbildning och förbättrade kodningsinstruktioner. Därmed kan man anta att kodningsfel är mest vanliga strax efter det att en ny variabel/ klassifikation tagits i bruk, men att kvaliteten efterhand ökar. Många nya klassifikationer började användas 2002, i samband med införandet av det nya kodnings- och registreringsystemet.

Tillförlitlighet gällande uppgift om sjukdagar

Summan av antal dagar med sjuklön respektive sjukpenning ger den totala sjukfrånvaron från arbetet. Uppgift om sjuklönedagar kan erhållas på tre olika sätt. I första hand används uppgiften som fås via matchning mot Försäkringskassans register över sjuklönedagar. Saknas uppgiften uppskattas sjuklönedagarna med utgångspunkt från uppgifter om sjukpenning och i sista hand väljs den uppgift som eventuellt finns i arbetsskadeanmälan. Uppgift om antal frånvarodagar med sjukpenning hämtas maskinellt genom matchning mot Försäkringskassans sjukpenningregister.

För 2004 var det i kategorin förvärvsarbetande 65 procent av arbetsolyckorna och 61 procent av arbetssjukdomarna som erhållit uppgift om sjukdagar efter den maskinella påföringen. Den lägre andelen som saknar uppgift för arbetssjukdomarna beror på problem med att fastställa rätt skadedatum i samband med registreringen då besvären i vissa fall kan ha visat sig långt före anmälningstidpunkten.

I tidigare presenterad officiell statistik över arbetsskador har uppgifter om antalet frånvarodagar presenterats. För de fall som saknat uppgift om sjukdagar har då frånvaron skattats, bl.a. med hänsyn tagen till kön och den uppgift om trolig frånvaro som lämnats i anmälan, se punkt 6.3 i arbetsskadeanmälan (bilaga 1). I den här aktuella publikationen redovisas dock inga exakta uppgifter om sjukdagar på grund av den höga andel som saknar värden och problem med att hitta en lämplig generell skattningsmetod som kan tillämpas för exempelvis alla branscher. Skattningarna försvåras dessutom av att andelen saknade värden varierar mellan olika kategorier exempelvis näringsgren.

I publikationen redovisas uppgifter om frånvaro endast grovt enligt de fördefinierade alternativ som finns i arbetsskadeanmälan (punkt 6.3, bilaga 1). Uppgift som lämnats i arbetsskadeanmälan under denna punkt har i vissa fall ändrats utifrån senare inkomna uppgifter om frånvarodagar via den maskinella påföringen av dagar med sjuklön och sjukpenning.

Vissa arbetsskador leder till lång sjukfrånvaro. Detta gäller framför allt för arbetsjukdomar, t.ex. för förslitningsskador och sjukdomar av organisatoriska eller sociala faktorer. Anledningen till att frånvaron kan bli lång är att besvären vid arbetssjukdom kan ha debuterat många år innan anmälan gjordes, samt att sjukfrånvaro kan pågå även efter det att anmälan gjordes.

Tillförlitlighet gällande uppgift om näringsgren

Uppgift om näringsgren hämtas huvudsakligen från SCB:s företagsdatabas (FDB) och grundas i första hand på den huvudsakliga verksamheten vid det arbetsställe där den skadade personen arbetar. Vissa fel i uppgiften om näringsgren kan finnas för företag som bedriver fler verksamheter på samma arbetsställe. I dessa fall bestäms näringsgrenskoden normalt utifrån den verksamhet på arbetsstället som sysselsätter flest antal personer.

Beräkning av relativa frekvenser för olika näringsgrenar grundas förutom på antal skador också på uppgifter om antal förvärvsarbetande enligt Rams, se sidan 39. Tillförlitligheten i de relativa frekvenserna beror bl.a. på hur stor överensstämmelsen är mellan ISA och Rams beträffande klassningen av näringsgren för respektive individ. I båda registren är det i första hand val av arbetsställe enligt FDB som avgör vilken näringsgrenen blir. Skillnader i näringsgren mellan de två registren uppstår då framför allt genom att en person har förts till olika arbetsställen. Detta kan ske genom svårigheter att välja arbetsställe då uppgifterna i arbetsskadeanmälan är ofullständiga eller felaktiga. Vidare är byte av arbete eller arbetsgivare en annan felkälla, då man för

arbetsskadorna utgår ifrån förhållandet vid skadetidpunkten medan uppgiften i Rams i huvudsak grundas på situationen i november månad det aktuella året. Under ett år byter drygt var tionde person i arbetskraften arbete.

Sedan några år tillbaka redovisas näringsgren i Rams på ett något annorlunda sätt än vad som görs för arbetsskadorna i ISA. Uppgiften som används i Rams har beteckningen statistiknäringsgren (ngs), medan den som används i ISA brukar betecknas ng1. Den viktiga skillnaden är att valet av näringsgren för ett arbetsställe enligt ngs i vissa fall grundas på företagets huvudsakliga verksamhet och inte verksamheten på det enskilda arbetsstället som vanligtvis är avgörande då man sätter näringsgren enligt ng1. Områden där en sådan skillnad kan förekomma är exempelvis inom lager- och transportverksamhet, verksamhet vid huvudkontor samt för forskning och utveckling.

I den slutliga statistiken för 2003 användes Ramsuppgifterna enligt ngs, men i den publikationen användes statistiknäringsgren även för skadorna då denna uppgift om näringsgren kunde matchas på i efterhand. I den här publikationen för 2004 används dock uppgift om näringsgren enligt ng1 både för Rams och för skadorna. Detta innebär att uppgifterna beträffande näringsgren som presenteras i denna publikation för 2004 inte är helt jämförbara med de som fanns i motsvarande publikation för 2003 och utvecklingen av skadorna i olika näringsgrenar måste således tolkas med försiktighet.

I syfte att studera överensstämmelsen mellan ISA och Rams har det gjorts en jämförande studie för 2004. Här studerades i vilken utsträckning Rams hade samma näringsgrenskod som den som satts i ISA för de skadade personerna. För båda källorna användes uppgift om näringsgren enligt ng1. Studien visade att var tionde förvärvsarbetande som anmält en arbetsskada hade en annan näringsgren på 2- siffernivå i Rams än vad vederbörande hade i ISA och på 5- siffernivån hade 18 procent en annan näringsgren i Rams. Avvikelsen var något högre för arbetsjukdomarna än för arbetsolyckorna. Dess-

utom varierar avvikelsen mellan olika sektorer på arbetsmarknaden och är högst inom kommunerna och är lägst inom landstingen och aktiebolag. Även mellan olika näringsgrenar finns vissa variationer. I den aktuella publikationen redovisas endast uppgifter för näringsgren på grov nivå då det visade sig att för vissa näringsgrenar på detaljnivå finns det stora skillnader mellan ISA och Rams då det gäller uppgift om näringsgren.

4.8 Jämförbarhet med annan statistik

Någon helt motsvarande statistik finns inte. SCB har dock årligen sedan 1991 presenterat undersökningar i serien Statistiska meddelanden avseende Arbetsorsakade besvär. Medan ISA huvudsakligen mäter beståndet av nya skador, mäter SCB:s undersökningar beståndet av både äldre och nya arbetsorsakade besvär under ett år (se även avsnitt 4.7).

Arbets-skador som anmäls till Avtalsförsäkringarna (AFA) registreras och ingår i AFA:s skaderegister. Detaljerad kodning görs huvudsakligen bara för fall med över 30 dagars sjukfrånvaro samt för skador som medfört invaliditet.

Sammanfattning

I denna årsrapport, som producerats av Arbetsmiljöverket, presenteras arbetsolyckor som inträffat under 2004 och arbetssjukdomar som registrerats under 2004. Statistiken bygger på anmälningar som ingår i Informationssystemet om arbetsskador (ISA).

Nytt system för rapportering och registrering

Från och med år 2002 anmäls och registreras arbetsskadorna på nytt sätt. Anmälan som arbetsgivaren skickar till Försäkringskassan ska numera gå direkt till maskinell tolkning och registrering. Vidare har det införts nya definitioner samt vissa nya variabler och klassifikationer som i de flesta fall bygger på rekommendationer från EU:s statistikorgan Eurostat. Utöver detta används från och med 2001 en ny blankett för anmälan om arbetsskada, vilket innebär att underlaget för registreringen också har förändrats. Införandet av det nya rapporterings- och registreringssystemet innebär att uppgifterna som redovisas för 2002 och senare inte är helt jämförbara med tidigare år och studier av utvecklingen blir därmed komplicerade för både arbetsolyckor och arbetssjukdomar.

Arbetsolyckor med frånvaro

För 2004 har anmälts 32 705 arbetsolycksfall med frånvaro bland arbetstagare och egenföretagare. Den relativa frekvensen uppgick

till 8 olycksfall per 1 000 förvärvsarbetande (9 för män och 7 för kvinnor). Sex av tio arbetsolycksfall drabbade män, fyra av tio drabbade kvinnor.

Under 2004 omkom 46 arbetstagare och 11 egenföretagare genom olycksfall i arbetet. Detta innebär 1,2 dödsolyckor per 100 000 arbetstagare och 4,6 dödsolyckor per 100 000 egenföretagare. Sammanlagt 1,4 dödsfall per 100 000 förvärvsarbetande. Tio omkomna i arbetsolycksfall 2004 var kvinnor.

För män är den relativa frekvensen för olyckor med frånvaro högst i åldern 16–24 år och lägst i åldern 60–64 år, medan den bland kvinnor ökar med stigande ålder. För olyckor med frånvaro mer än 14 dagar ökar den relativa frekvensen något med stigande ålder för både män och kvinnor.

Under hela 1980-talet låg det årliga antalet anmälda arbetsolycksfall bland förvärvsarbetande strax över 100 000. Under de tre åren 1990–1992 halverades den relativa frekvensen. Minskningen var svagare under de följande tre åren 1993–1995, då frekvensen föll med en fjärdedel. Hela tiden var minskningen kraftigare bland männen än bland kvinnorna. För kvinnorna bröts den nedåtgående trenden 1996 och för männen 1998.

Avvikelse är en ny variabel som infördes 2002 och som beskriver vad som avvikit från det normala i ett olycksförlopp. Variabeln base-

